

การบังคับโทษปรับ

บุคคลที่โทษปรับใช้บังคับ

1. การใช้บังคับต่อบุคคลผู้กระทำความผิดและต้องคำพิพากษา

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมี 5 สถาน คำว่า "ลงแก่ผู้กระทำความผิด" ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่า โทษทั้ง 5 สถานคือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินต้องใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดเท่านั้นจะลงแก่บุคคลอื่นไม่ได้¹ เพราะการลงโทษบุคคลอื่นก็ไม่ชอบด้วยหลักนิติศาสตร์ และอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศนั้น ๆ แม้ในทางหลักสิทธิมนุษยชนก็ถือว่าขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน หลักความรับผิดชอบในกฎหมายแพ่งที่ว่าด้วยความรับผิดชอบที่ว่าด้วยการกระทำผิดของบุคคลอื่น (Vicarious Liability) โดยหลักแล้วย่อมไม่อาจนำมาใช้ในทางอาญาได้ ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะหลักความรับผิดชอบในทางอาญาต้องอาศัยการกระทำ และองค์ประกอบภายในจิตใจของบุคคล²

¹ เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 224/2494 วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าวที่ให้บริษัทรพย์ของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 225/2506 วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอก และการนำเข้า มาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่างที่ให้บริษัทรพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด โดยไม่คำนึงว่าจะ เป็นของบุคคลใด เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ต่อมาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 562/2508 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1602-1603/2509 ก็ได้วินิจฉัยไว้เป็นอย่างเดียวกัน และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเองก็ได้เคยวินิจฉัยในคำวินิจฉัยที่ ต.3/2494 ว่ากฎหมายที่ให้บริษัทรพย์ของผู้อื่นที่ไม่ได้รู้เห็นในการกระทำความผิดขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงเป็นอันเข้าใจได้ว่า โทษอาญาทั้ง 5 สถานจะต้องใช้กับผู้กระทำความผิดเท่านั้น

² Wayne R. LaFave and Austin W. Scott, Criminal Law, (St. Paul Minn.: West Publishing Company, 1972), p. 182 ศาลอเมริกันเคยตัดสินในคดี Lovelace v. State, 191 Miss. 62, 2 so. 2d 796 (1941).

ในส่วนของโทษปรับ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล" จึงยังเห็นได้ชัดว่าผู้ชำระเงินตามโทษปรับ คือผู้ต้องโทษปรับ และผู้ที่ต้องโทษปรับ คือผู้กระทำความผิด แต่จะพูดว่าโทษปรับต้องใช้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาเสมอไปคงไม่ถูกต้องนัก เพราะอาจมีกรณีที่ต้องปรับโดยเจ้าพนักงานได้ เช่น ผู้กระทำความผิดได้ชำระค่าปรับตามอัตราค่าปรับอย่างสูงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือผู้ต้องหาชำระค่าปรับแก่พนักงานสอบสวนตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ อธิบายว่า โทษปรับอาจเป็นโทษสำเร็จเงินตัวเองหรือโทษประหาร เช่นกฎหมายกำหนดโทษปรับสถานเดียว และศาลก็ลงโทษปรับตั้งเช่นในความผิดลหุโทษ และอาจมีลักษณะเป็นโทษหนักที่ศาลอาจกำหนดให้ลงเพิ่มแก่ผู้กระทำความผิด ดังที่มาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติว่า "บรรดาความผิดที่กฎหมายให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้" แสดงว่าศาลไม่จำเป็นต้องลงโทษปรับด้วยเสมอไป ตามปกติก็ลงโทษจำคุกเท่านั้น แต่ถ้าความผิดนั้นร้ายแรงหรือมีเหตุอื่นอันควรลงโทษทั้งจำคุกและปรับ หรือมีกรณีที่จะยกโทษจำคุกคงปรับสถานเดียวตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือศาลจะให้ลงโทษจำคุก แต่ควรให้ผู้กระทำความผิดรับโทษในปัจจุบันบ้างในการปรับ แทนที่จะปล่อยตัวโดยไม่ให้รับโทษใด ๆ เลย นอกจากนั้น โทษปรับอาจมีลักษณะเป็นโทษอุปกรณ คือเมื่อลงโทษอื่นเช่นโทษประหารไปแล้วต้องลงโทษปรับกำกับไปด้วยเสมอ เช่นตามพระราชบัญญัติฉีดยา พ.ศ. 2472 มาตรา 68 ซึ่งเมื่อศาลลงโทษจำคุกแล้วต้องลงโทษปรับด้วยจะลงแต่โทษจำคุกอย่างเดียวไม่ได้ และตามพระราชบัญญัติการพนัน (ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2485) มาตรา 3 ถ้าจำเลยเคยกระทำความผิดมาแล้ว ก็ให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับ จึงเห็นได้ว่า ผู้รับโทษปรับ คือผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจต้องรับโทษอื่นด้วยนั่นเอง³

มีข้อที่น่าสังเกตว่ามาตรา 20 ดังกล่าว ใช้กับความผิดที่มีทั้งโทษจำคุกและปรับ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ รังราวทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เจตนารมย์ของกฎหมายที่กำหนดโทษ 2 สถาน ในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ไม่ได้ประสงค์ที่จะให้โทษหนักขึ้นเท่านั้น แต่เพื่อแก่นัยโทษของผู้กระทำผิด เพราะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์มักกระทำด้วย

³ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2, หน้า 880-881

ความโลภหรือความต้องการทางเศรษฐกิจของผู้กระทำ เจตนาจริง ๆ ก็คงต้องการลงโทษจาก จึงจะสาสมกับความผิด แต่ถ้าให้รับโทษปรับด้วย ก็จะช่วยให้รู้สึกว่าการสูญเสียทรัพย์เป็นความทุกข์ ได้เช่นกัน ฉะนั้น แม้ศาลจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้ หากเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์แล้ว ศาลก็ควรจะ คำนึงถึงเจตนารมณ์ข้อนี้ด้วย เพื่อว่าผู้กระทำผิดจะต้องได้รับโทษทั้ง 2 สถาน ส่วนในกรณีความผิด ตามกฎหมายอื่น ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและปรับ เช่นตามพระราชบัญญัติฉ้อฉล พ.ศ. 2494 พระราชบัญญัติ ป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ ซึ่งต้องนำมาตรา 20 ดังกล่าวไปใช้ด้วยเช่นกัน การลงแต่โทษจำคุกอย่างเดียว ก็อาจเหมาะสม⁴

2. การใช้บังคับต่อนิติบุคคล

นิติบุคคล คือสิ่งที่กฎหมายสมมติว่า เป็นบุคคลเพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้ เฉพาะแก่บุคคล ธรรมดาเท่านั้น⁵ หลักใน เรื่องนี้ เป็นหลักในกฎหมายแพ่งซึ่งยอมให้ใช้ได้ในการณินิติบุคคลทั้งปวง แม้ แต่นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษตามกฎหมายอื่น นอกจากความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาทาง แพ่งแล้ว เป็นที่ยอมรับว่านิติบุคคลก็อาจทำละเมิดได้ ในส่วนของการกระทำความผิดอาญานั้น มี ปัญหาในทางทฤษฎีอยู่บ้างว่า นิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาได้หรือไม่ เช่นบริษัท ก จะบุกรุก อสังหาริมทรัพย์ของนาย ข ได้หรือไม่ หรือบริษัท ค จะฉ้อโกงประชาชนได้หรือไม่ ปัญหาข้อนี้ อาจ ต้องพิจารณาอย่างจริงจังยิ่งขึ้นในกรณีความผิดพิเศษหรือความผิดโดยเทคนิค (Mala Prohibita) อันอาจต่างจากความผิดในตัวเอง (Mala In Se) ดังความผิดหลายฐานในประมวลกฎหมาย อาญา เช่นความผิดฐานไม่แจ้งปริมาณสินค้าที่เก็บรักษา ความผิดฐานโฆษณาสินค้า ผ่าฝืนคำสั่งของ เจ้าหน้าที่ ในต่างประเทศมีทฤษฎีที่ถือกันอยู่เหมือนกันว่า ความรับผิดทางอาญาจะต้องมีการกระทำ และมีองค์ประกอบภายในส่วนจิตใจ นิติบุคคลไม่อาจมีการกระทำโดยตัวเองได้ และไม่อาจแสดง เจตนาหรือกระทำโดยประมาทโดยตัวนิติบุคคลนั้นเองได้ นิติบุคคลจึงไม่มีความผิดทางอาญา เมื่อ

⁴ โทเม็น ภักดิ์ภิรมย์, คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญาแห่งเนติบัณฑิตยสภา, บรรยายครั้งที่ 13, วันที่ 22 กรกฎาคม 2531, หน้า 10-11.

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 68-70

ไม่มีความผิดจึงไม่อาจรับโทษทางอาญาได้⁶ แต่ในอีกหลายประเทศ ถือว่านิติบุคคลเป็นสิ่งที่กฎหมายสมมติ เมื่อสมมติขึ้นแล้วก็ต้องสมมติต่อไปว่า มีผู้แสดงเจตนาแทนนิติบุคคลได้ และมีการกระทำแทนนิติบุคคลได้ ถ้าไม่ถือเช่นนี้แล้ว ย่อมว่าแต่ความรับผิดในทางอาญาเลย แม้ความรับผิดทางแพ่งก็มีไม่ได้ ในที่สุดแล้ว การสมมติให้เป็นบุคคลก็ไม่เกิดประโยชน์อันใด โดยทั่วไปแล้ว จึงถือตามคำพิพากษาศาลอังกฤษในคดี R. v. I.C.R. Haulage Ltd.⁷ ที่วินิจฉัยว่า นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญา ตามหลัก Alter Ego ซึ่งแปลว่าฉันคือผู้นั้น หมายความว่า การกระทำโดยผู้แทนของนิติบุคคล คือการกระทำของนิติบุคคลเอง ตามหลักนี้ นิติบุคคลจึงต้องรับผิดทางอาญา ในกรณีที่กฎหมายใช้คำว่า ผู้ใด หรือบุคคลใด ย่อมหมายถึงทั้งบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล และแม้จะขาดคุณสมบัติในการกระทำผิดบางฐาน ก็อาจเป็นตัวการร่วมกับบุคคลอื่นได้⁸

ในประเทศไทยข้อที่ว่า นิติบุคคลทำความผิดอาญาได้หรือไม่ เคยมีข้อถกเถียงกันมาก่อนเช่นกัน ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เคยมีความเห็นมาตั้งแต่สมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญา และคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องนี้ยังไม่ชัดเจนว่า นิติบุคคลเป็นสิ่งที่กฎหมายแพ่งสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินเท่านั้น ถ้ากฎหมายอาญาประสงค์จะให้ลงโทษ ก็ต้องระบุไว้ชัดเจนอย่างในกฎหมายลักษณะอาญาที่เอาโทษแก่บริษัท โดยชัดเจน ในกรณีที่กฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติเจาะจงไว้ในทางกฎหมายอาญาก็ต้องถือเสมือนว่าไม่มีนิติบุคคล เมื่อถือว่าไม่มีนิติบุคคลในทางอาญาแล้ว ต้องถือว่าจำเลยที่เป็นบุคคลธรรมดา เช่นผู้จัดการนั่นเองเป็นผู้กระทำผิด ความลำบากในการวินิจฉัยคดีอยู่ที่ว่า ผู้วินิจฉัยคดีมักจะเอาความคิดของกฎหมายแพ่งไปปะปนกับความคิดของกฎหมายอาญา ในทางอาญา กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่า "การกระทำผิดอาญาต้องมีเจตนา" และเฉพาะ

⁶ คณิศ ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 2-3.

⁷ ตัดสินในปี ค.ศ. 1944 และเป็นที่ยอ้างอิงกันอย่างแพร่หลาย

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 584/2508 โจทก์ฟ้องบริษัทจำกัด เป็นจำเลยร่วมกับกรรมการข้อหาปลอมและใช้เอกสารสิทธิปลอม ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่านิติบุคคลอาจรับผิดทางอาญาร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ ถ้าการกระทำผิดทางอาญานั้นกรรมการดำเนินการกระทำไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้และเพื่อให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น ตามนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1669/2506

บุคคลธรรมดาเท่านั้นที่จะตั้งใจกระทำและประสงค์ต่อผลหรือตั้งใจ และอาจ เล็ง เห็นผลแห่ง การกระทำได้ กฎหมายลักษณะอาญาได้วางรากฐานอยู่บนความจริงและจะ เอาผิดก็ต่อ เมื่อผู้กระทำ ผิดมีความชั่ว (คือเจตนาหรือประมาทเท่านั้น) แต่นิติบุคคลย่อมจะมีเจตนาไม่ได้

แต่มักกฎหมายบางท่าน เช่น ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ มีความเห็นว่า นิติบุคคลอาจรับผิดทางอาญาได้ โดยอธิบายว่า "ปัญหาที่น่าคิดอีกข้อหนึ่งที่มีได้มีข้อโต้เถียงและข้อ วินิจฉัยโดยตรงก็คือ นิติบุคคลจะทำผิดอาญาได้เพียงใด การที่ศาลฎีกาลงโทษบริษัท จำเลยมาก็ แสดงอยู่ในตัวว่า ศาลฎีกาเห็นว่านิติบุคคลทำผิดคดีนี้ได้ แต่ก่อนมาเคยมีปัญหานั้นบ้าง แต่ก็ ไม่เป็นปัญหาโดยตรง จึงเป็นการยากที่จะทราบแนวที่ศาลฎีกายึดถือฎีกาที่ 841-842/2469 บริษัท กับบุคคลผู้รับมอบอำนาจผูกพันเป็นจำเลยว่ากระทำผิดพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 มาตรา 64 (1) (2) ศาลพิพากษาลงโทษบริษัทผู้เดียว ไม่ลงโทษบริษัทผู้รับมอบอำนาจ เพราะ บริษัท เป็นผู้รับโอนประทานบัตร หรือนัยหนึ่ง เป็นผู้ถือประทานบัตรซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามการใน เรื่อง ถ้าย เหมืองแร่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จำเลยที่เป็นแต่เพียงลูกจ้างไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายจึงไม่มี ความผิด ต่อมาฎีกาที่ 265/2473 ซึ่งโจทก์ฟ้องบรรณาธิการกับบริษัทหนังสือพิมพ์ เป็นจำเลย ทหาว่าหมิ่นประมาทตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 282 ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยข้อกฎหมายเรื่องนิติ บุคคลว่า จำเลยที่ 2 แม้จะเป็นนิติบุคคลก็ยังคงรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติตัวผู้ต้องรับผิดที่เกิดเพราะการโฆษณาไว้แล้ว ฉะนั้นแม้ เจ้าของหนังสือพิมพ์จะเป็นนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติที่ระบุไว้และ ลงโทษปรับได้โดยเทียบเคียงจากมาตรา 347 ถึงมาตรา 353 ในกฎหมายลักษณะอาญาว่านิติ บุคคลย่อมผูกพันทางอาญาและรับโทษเพียงปรับได้ จึงพิพากษาปรับบริษัทจำเลย เจ้าของ หนังสือพิมพ์ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 282 ปัญหาข้อนี้มิได้รับการวินิจฉัยในชั้นฎีกาโดย ชัดแจ้ง แต่ศาลฎีกาคงพิพากษายืนลงโทษตามศาลอุทธรณ์ ต่อมาฎีกาที่ 185/2489 โจทก์ฟ้อง บริษัทนิติบุคคลและผู้จัดการของนิติบุคคลว่ากระทำผิดพระราชบัญญัติเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 มาตรา 35 โดยยื่นบัญชีการขุดหาแร่ไม่ตรงกับความจริง ศาลพิพากษาลงโทษปรับบริษัท ซึ่งเป็นผู้ถือ ประทานบัตร แต่ไม่ลงโทษผู้จัดการโดยเหตุผลว่าความในพระราชบัญญัตินั้นให้ปรับผู้ถือประทานบัตร ไม่ใช้หน้าที่ของผู้อื่นที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้จัดการจึงไม่มีความผิดเป็นส่วนตัว

นิติบุคคลนั้นย่อมจะรับโทษปรับได้ แต่รับโทษจากไม่ได้โดยสภาพ แต่ปัญหาอีกข้อ หนึ่งก่อนถึง เรื่องโทษก็คือ นิติบุคคลจะทำผิดอาญาได้อย่างไรในเมื่อนิติบุคคลไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิต

จิตใจ จะมีการกระทำและมีเจตนาซึ่งมีสาระสำคัญแห่งความรับผิดชอบทางอาญาได้อย่างไร ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 ก็บัญญัติว่าความประสงค์ของนิติบุคคลแสดงปรากฏจากผู้แทนทั้งหลาย นี่ก็เป็นกฎหมายแห่งน่าจะหมายความถึงการแสดงเจตนาในทางแพ่ง มิใช่เจตนาทางอาญา ตามมาตรา 76 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า การกระทำของผู้แทนทั้งหลายอาจทำให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการใช้คำสั่งใหม่ทดแทน ไม่เกี่ยวไปถึงโทษทางอาญา ฉะนั้น ถ้าความผิดอาญาใดต้องอาศัยเจตนาเป็นหลักเกณฑ์แห่งความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 หรือกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 43 แล้วย่อมไม่มีทางที่จะเอาผิดแก่นิติบุคคลซึ่งไม่มีจิตใจ ไม่อาจมีเจตนากระทำ การอื่นเป็นผิดกฎหมายได้ เพราะไม่อาจกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลได้ เว้นแต่ในบางกรณีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ เช่น ความผิดที่เกิดเพราะโฆษณาในเอกสารหนังสือพิมพ์ตามฎีกาที่ 265/2473 หรือความผิดที่บัญญัติถึงตัวผู้รับผิดชอบไว้โดยเฉพาะ เช่นผู้ถือประทานบัตรตามพระราชบัญญัติเหมืองแร่ตามฎีกาที่ 841-842/2469 และฎีกาที่ 185/2489 ซึ่งดูเหมือนจะเป็นความผิดที่แม้จะเกิดขึ้นเพราะไม่มีเจตนา ผู้ที่มีความรับผิดชอบตามกฎหมายระบุไว้ก็ต้องมีความผิด

ในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับในกฎหมายไทยแล้วว่า นิติบุคคลทำผิดอาญาได้ กฎหมายบางฉบับถึงกับระบุชัดเจนว่า ถ้านิติบุคคลนั้น ๆ ทำความผิดให้ปฏิบัติอย่างไร และถ้ากรรมการรู้เห็นด้วยให้ปฏิบัติอย่างไร^๑ เมื่อเป็นเช่นนี้นิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบทางอาญาได้ แต่ในบรรดาโทษทางอาญาทั้ง 5 สถานนั้น เมื่อถึงเวลาจะลงโทษจริงย่อมไม่อาจลงต่อผู้แทนของนิติบุคคลได้ เว้นแต่บุคคลนั้นเองจะมีความรับผิดชอบเป็นส่วนตัวต่างหาก การลงโทษอาญาแก่นิติบุคคลจึงต้องลงเท่าที่จะลงได้ ตามสภาพที่เป็นจริง และความเป็นธรรม กล่าวคือ จะลงโทษประหารชีวิตนิติบุคคลไม่ได้ แม้จำคุกและกักขังก็ทำไม่ได้เช่นกัน เพราะโทษทั้ง 3 สถานนี้ใช้แก่ชีวิตร่างกายและเสรีภาพ ซึ่งว่าโดยสภาพแล้วย่อมใช้กับนิติบุคคลไม่ได้ เว้นแต่จะกำหนดโทษอื่นขึ้นมาใหม่ให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน

^๑พระราชบัญญัติ บริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2521 มาตรา 210, 224, 225, 228, 229, 230 ใช้คำว่า บริษัทใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา...บริษัทใดฝ่าฝืน มาตรา ... มาตรา 219 ใช้คำว่าคณะกรรมการบริษัทใดไม่ปฏิบัติตาม มาตรา ... มาตรา 249 ใช้คำว่า ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด และถูกลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดและต้องระวางโทษเช่นเดียวกับนิติบุคคลนั้นด้วย

เช่น การทำให้ล้มเลิกกิจการ หรือการให้หยุดทำการชั่วคราวอันจะมีผลคล้ายการประหารชีวิต หรือจำคุก แต่มาตรการดังกล่าวก็ถือกันว่าเป็นมาตรการทางแพ่ง คงมีแต่โทษปรับและริบทรัพย์สิน ซึ่งใช้บังคับแก่ทรัพย์สินของนิติบุคคลที่พอจะลงได้จริง เพราะนิติบุคคลย่อมมีทรัพย์สินซึ่งเมื่อว่าโดยสภาพและความเป็นธรรมแล้ว ย่อมใช้บังคับกับนิติบุคคลได้ หลักปฏิบัติที่ตรงกันในประเทศทั้งหลาย ซึ่งยอมรับว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา ก็คือ นิติบุคคลอาจถูกปรับและริบทรัพย์สินได้ แม้งกฎหมายจะไม่ได้แยกวิธีปฏิบัติระหว่างบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคลไว้ ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นบ้าง เมื่อนิติบุคคลถูกฟ้องว่ากระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกโดยไม่มีโทษปรับ เพราะในกรณีนี้ แม้จะได้ความว่านิติบุคคลมีความผิด ก็ไม่อาจลงโทษจำคุกนิติบุคคลได้ ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลาใช้วิธีลงโทษปรับนิติบุคคล เพราะสภาพแห่งกฎหมายเปิดช่องให้ทำได้ เช่น 265/2473, 185/2489, 1144/2493 และ 217/2500 เป็นต้น¹⁰

เมื่อนิติบุคคลไม่ชำระค่าปรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกว่าจะต้องทำอย่างไร ที่จริงข้อนี้ก็ คือ ควรจะปฏิบัติอย่างเดียวกับบุคคลธรรมดาตาม มาตรา 29 คือให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือมิฉะนั้นก็ให้กักขังแทนค่าปรับ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับย่อมทำได้โดยไม่มีปัญหา แต่การกักขังแทนค่าปรับย่อมไม่สามารถทำได้ยุติ หนทางปฏิบัติจึงมีทางเดียวคือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ในทางปฏิบัติศาลก็พยายามหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกับนิติบุคคลอยู่แล้ว เช่น ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1328/2503 คดีนี้โจทก์ฟ้องบริษัทจำกัดและกรรมการคนหนึ่งของบริษัท เป็นจำเลยที่ 1 และ 2 ตามลำดับ ทว่าทำผิดพระราชบัญญัติศุลกากร และพระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอกและนำเข้าในราชอาณาจักร ซึ่งสินค้าบางอย่าง ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาพิพากษาว่า จำเลยทั้งสองทำผิดลงโทษปรับคนละห้าเท่าของราคาสินค้า และจำคุกกรรมการจำเลยที่ 2 ไว้ 15 วัน โทษจำคุกเสียตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55 ส่วนบริษัทนิติบุคคลคงปรับสถานเดียว ไม่ได้ลงโทษจำคุกด้วย แสดงให้เห็นว่าศาลคงเห็นว่าโทษจำคุกโดยสภาพแล้วไม่อาจลงแก่นิติบุคคลได้

¹⁰ รายละเอียดดู ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2520, หน้า 124-147; วิโรจน์ บริรักษ์ธรรยาวัตร, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", ดุลพาท, พ.ศ. 2505, หน้า 763-769; บัญญัติ สุชีวะ, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", บทบัญญัติ, พ.ศ. 2519, หน้า 1-6.

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายในหลายประเทศเคยเสนอข้อคิดเห็นในทางวิชาการว่า
 ในกรณีนิติบุคคลกระทำผิดอาญา การมีโทษปรับแล้ววิธรพัยสินเพียง 2 สถาน ซึ่งอันที่จริงแล้ว
 อาจมีแต่โทษปรับ เท่านั้นที่จะลงแก่นิติบุคคลได้อย่างจริงจัง เพราะโทษวิธรพัยสินย่อมใช้ได้
 เงื่อนไขอันจำกัด สภาพเช่นนี้ย่อมทำให้นิติบุคคลไม่เข็ดหลาบ หวาดกลัว ขัดต่อวัตถุประสงค์ในการ
 ลงโทษ ศาสตราจารย์ ริชาร์ด ฟอกซ์ (Richard G. Fox) นักกฎหมายชาวออสเตรเลีย ได้
 เคยเสนอในการประชุม Law Asia ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 8-12 สิงหาคม พ.ศ. 2524
 ว่า ควรมีมาตรการเสริมโทษปรับสำหรับนิติบุคคล เมื่อศาลลงโทษนิติบุคคลในทางอาญาแล้ว ก็ควร
 ใช้มาตรการเสริมอีกด้วย แม้จะเป็นมาตรการทางแพ่งก็ตาม เช่น กฎหมายควรเปิดช่องให้ศาล
 พิจารณาให้คืนกำไรบางส่วน ศาลอาจพิจารณาปรับล้างสิทธิบางอย่าง หรือให้โฆษณาความผิดของ
 ตนเอง¹¹ นักกฎหมายคนอื่น ๆ เคยเสนอว่า การลงโทษนิติบุคคล ควรเป็นการลงแก่เศรษฐกิจ
 ของนิติบุคคลนั้น โทษปรับก็เป็นสภาพบังคับต่อฐานะทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลประการหนึ่ง แต่ควร
 มีมาตรการเสริมอันจะเป็นผลร้ายต่อสภาพเศรษฐกิจของนิติบุคคลนั้นยิ่งขึ้น เช่น ตามกฎหมาย
 ป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายควบคุมสิ่งแวดล้อม และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสหรัฐ
 อเมริกา นอกจากนี้จะสั่งปรับจำเลยที่เป็นนิติบุคคลแล้ว ศาลหรือเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้นิติบุคคลนั้น
 โฆษณาเปิดเผยข้อเท็จจริง (affirmative disclosure order) หรือสั่งให้แก้ไขข้อความ
 หรือวิธีการในการโฆษณา (corrective advertising order)¹² ในออสเตรเลียและ
 ประเทศแคนาดา ศาลก็มีอำนาจสั่งให้จำเลยประกาศโฆษณาความรับผิดชอบของตนคล้าย ๆ การ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹Richard G. Fox, "Corporate Sanctions: Scope for A New
 Eclecticism", Law Asia, (8-12 August, 1981), Bangkok, 1982, pp. 15-27.

¹²Campbell and Phears, "Federal Trade Commission: Developments
 in Advertising Regulation and Anti-Trust Policies" (1973), George
 Washington Law Review, vol. 41, p. 880.

ประธานตนเองได้¹³ ซึ่งนับว่ามีผลในการป้องปรามอยู่ไม่น้อย เพราะถ้าทั้งโทษปรับอย่าง เดียวแทบจะไม่มีผลทางเศรษฐกิจต่อนิติบุคคลใหญ่ ๆ บางแห่ง (ยกเว้นกรณีเป็นการปรับตามวันใน ประเทศสแกนดิเนเวีย ซึ่งอาจมีผลรุนแรงต่อเศรษฐกิจของนิติบุคคล) นอกจากนั้น โทษปรับอย่าง เดียวทำให้ประชาชนไม่เข้าใจ และอาจหลงเชื่อในเกียรติภูมิของนิติบุคคลนั้นต่อไป เพราะผู้ ต้องโทษปรับมักไม่เป็นข่าว ไม่เหมือนผู้ต้องโทษจำคุก การให้จำเลยประกาศความผิดของตนจึง เป็นมาตรการเสริมที่ค่อนข้างจะได้ผล¹⁴

อนึ่ง ผู้เขียนมีความเห็นว่าประมวลกฎหมายอาญา ควรเปิดทางให้ศาลมีอำนาจสั่ง ใช้มาตรการเสริมได้ จะเรียกว่าเป็นมาตรการเสริมพิเศษสำหรับนิติบุคคลก็ได้ คล้าย ๆ กับวิธี การเพื่อความปลอดภัย แต่เรียกเสียใหม่เป็นอย่างอื่น เช่น การให้งดประกอบกิจการบางอย่าง ชั่วคราว หรือตลอดไป หรืออาจให้เลิกกิจการเลย ตลอดจนการโฆษณาความผิดของตนเองให้ ปรากฏต่อสาธารณชน นอกจากนี้ ควรให้อำนาจศาลเปลี่ยนโทษประหารชีวิต และจำคุกและกักขัง ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเป็นโทษปรับได้ ในกรณีนิติบุคคล เป็นจำเลยดังปรากฏในกฎหมายของ ประเทศแคนาดา และกฎหมายแห่งรัฐนิวเจอร์ซีย์¹⁵

3. การใช้บังคับต่อบุคคลผู้กระทำความผิดหลายคน

ในกรณีที่บุคคลหลายคนกระทำความผิดร่วมกัน กฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งใช้มาก่อน จะมีการใช้ประมวลกฎหมายอาญานับปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 22 ให้อำนาจศาลที่จะบังคับ

¹³The Federal Trade Practice Act, 1974, มาตรา 87 ของประเทศ ออสเตรเลีย และ The Alberta Trade Practice Act, 1975, มาตรา 16 ของมลรัฐ Alberta ในประเทศแคนาดา และ The British Columbia Trade Practice Act, 1974, มาตรา 16 ของมลรัฐ British Columbia ในประเทศแคนาดา

¹⁴ รองพล เจริญพันธ์, "การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่อง คำพรรณาคคุณภาพสินค้า หรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2521, หน้า 326

¹⁵ รท. สุรพงศ์ อัสวราพานิช, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตทางนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย เรื่อง "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", พ.ศ. 2526, หน้า 119

ให้จำเลยคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคน เสียค่าปรับแทนคนอื่นจนครบก็ได้ เรียกว่าเป็นการปรับด้วยกัน หรือปรับแทนกัน ในทำนองเดียวกันกับบังคับลูกหนี้ร่วมในทางแพ่งได้ มีข้อวิพากษ์วิจารณ์มาเมื่อแรกใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้วว่า การบัญญัติ เช่นนี้ขัดต่อหลักทัณฑ์โทษ เพราะโทษควร เป็นสิ่งที่ลงแต่ เฉพาะตัวบุคคลผู้กระทำความผิด จะให้รับโทษแทนกันไม่ได้ เมื่อให้คนอื่นรับโทษแทนตัวเองแล้ว คือเสียค่าปรับไปก่อนแล้ว ก็เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดร่วมกัน และถูกลงโทษไม่ต้องรับโทษ นอกจากนั้นยังมีพระราชบัญญัติบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติมาตราโคและกระบือ กำหนดให้ปรับผู้กระทำความผิดร่วมกัน เป็นเงินจำนวนหนึ่ง ไม่ว่าจะ มีผู้กระทำความผิดคนเดียวหรือหลายคน แนวความคิดที่มีมาแต่เดิมจึงเห็นได้ว่า ยังมองโทษปรับในทางอาญาค้ำกับค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง อันที่จริง กรณีที่มีผู้กระทำความผิดหลายคนในทางอาชญาวิทยาน่าจะถือว่าเป็นการกระทำที่ อุกอาจ และทำให้ลักษณะแห่งความผิดนั้นรุนแรงยิ่งขึ้น จึงเห็นควรให้ผู้กระทำความผิดรับโทษ รุนแรงขึ้น แต่กฎหมายกลับบัญญัติโทษ เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดรับโทษน้อยลง คือเมื่อมีผู้กระทำ ความผิดหลายคนก็เฉลี่ยกันรับโทษปรับได้¹⁶

ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ก็ได้มีมาตรา 31 บัญญัติใหม่ว่า "ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาให้ปรับผู้กระทำความผิดหลายคนในความผิดอันเดียวกัน ในกรณีเดียวกัน ให้ศาลลงโทษปรับ เรียงตามรายตัวบุคคล" ข้อนี้เท่ากับว่า เป็นการเปลี่ยนแนวความคิดที่ว่า โทษปรับคล้ายค่าสินไหมทดแทนแก่รัฐบาลมาเป็นการลงโทษตามรายตัวบุคคล (Individualization of Punishment) ฉะนั้นในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ปรับตามส่วนของวัตถุแห่งความผิด ศาลจึง

¹⁶ ในสมัยที่ยังใช้กฎหมายลักษณะอาญายังมีพระราชบัญญัติหลายฉบับให้ปรับ เป็นจำนวน เท่าของราคาวัตถุแห่งความผิด เช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 27 พระราช บัญญัติฝิ่น พ.ศ. 2472 มาตรา 53 พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 มาตรา 38 ทวิ เป็นต้น ซึ่ง เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ศาลก็จะปรับ เป็นจำนวน เท่านั้น เท่านี้ เท่าของราคาแห่งวัตถุที่ กระทำผิด แต่เมื่อมีผู้กระทำความผิดหลายคน ศาลก็คิดว่าผู้กระทำความผิดทุกคนจะรับผิด รวมกัน ไม่เกินจำนวนค่าปรับ เท่านั้น เท่านี้ เท่าที่กฎหมายระบุ การตีความ เช่นนี้สอดคล้องกับกฎหมาย ลักษณะอาญา มาตรา 22 ในขณะนั้น คำพิพากษาบางฉบับตัดสินใจในทางที่ว่าค่าปรับ เหล่านี้ เหมือนค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่รัฐบาลนั้นเอง

เปลี่ยนแนววินิจัยจากการปรับทุกคนรวมกันไม่เกินอัตราที่ระบุ (Collectivization of Punishment) เป็นปรับแต่ละคนไม่เกินอัตราที่ระบุ (Individualization of Punishment) เช่นตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1156/2504 ศาลปรับจำเลยแต่ละคนเต็มจำนวนตามที่กฎหมายกำหนด คำพิพากษาฎีกาที่ 1339/2506 ศาลปรับจำเลยเรียงตัวผู้กระทำความผิด ตามจำนวนลิตรของสุรา ที่เป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด ไม่ใช่วิธีปรับรวมกันดังสมัยเมื่อใช้กฎหมายลักษณะอาญา อย่างไรก็ตาม ถ้ามีกฎหมายใดบัญญัติแยกไว้เป็นพิเศษให้ลงโทษรวมกัน ไม่ใช่เป็นการปรับเรียงตัว ศาลก็ปรับรวมกันได้ แต่ไม่ใช่เพราะอาศัยวิธีการปรับรวมกันว่าเป็นหลัก หากแต่เป็นไปเพราะต้องปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากรกำหนดให้ปรับรวมกันตามราคาของไม่เกิน 4 เท่า ศาลก็ต้องปรับเช่นนั้น¹⁷

ในประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสแต่เดิมก็ให้อ่านาสาลลงโทษปรับผู้กระทำความผิดหลายคนรวมกันได้ ต่อมาเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาใหม่ ยกเลิกหลักความรับผิดชอบร่วมกัน (Solidarite) โดยเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจได้ว่าควรปรับอย่างไร เช่น ศาลอาจปรับเรียงตัว หรืออาจปรับรวมกันก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามมาตรา 55 วรรค 2 ถ้าศาลเห็นว่า จำเลยทำผิดร่วมกับบุคคลอื่น และ จำเลยอยู่ในฐานะที่จะจ่ายค่าปรับได้

4. การใช้บังคับต่อบุคคลที่เป็นทายาทของผู้ต้องโทษปรับ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 โทษให้ เป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด ข้อนี้นหมายความว่า เมื่อผู้กระทำความผิดตายลง การบังคับคดีอาญาย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง อันที่จริงถ้ายังไม่ได้ฟ้องคดี สิทธิภาคีอาญามาฟ้องก็ระงับไปเช่นกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และเมื่อฟ้องไปแล้วถ้าจำเลยถึงแก่ความตายก็ให้จำหน่ายคดี เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับ ไม่ว่าจะจำเลยจะตายก่อนมีคำพิพากษาหรือหลังมีคำพิพากษา โทษก็ให้เป็นอันระงับ ไม่สามารถบังคับแก่ผู้นั้น หรือทายาทของผู้นั้นได้ ดังที่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1040/2475 วินิจฉัยไว้แล้ว และตามคำพิพากษาฎีกาที่ 709/2491 ศาลอุทธรณ์ให้ปรับจำเลย 2 คนรวมกันมา (ปรับตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 22 ซึ่งให้อ่านาสาลปรับคนใด

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 664/2506, 1964/2506, 1356-1360/2508, 464/2509.

คนหนึ่งแทนคนอื่น หรือรวมกับคนอื่นได้) โจทก์ฎีกา เมื่อปรากฏในชั้นฎีกาว่า จำเลยคนหนึ่งตาย ศาลฎีกาไม่ต้องแก้ไขข้อปรับสำหรับจำเลยอีกคนหนึ่ง เพียงแต่ว่าจำเลยที่ตายให้เป็นอันพับไป ไม่อาจบังคับคดีได้ เหตุผลที่ใช้ในกฎหมายไทย ก็คือ ความผิดอาญาเป็นการเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด จึงไม่ตกทอดไปยังทายาท ถ้าจำเลยตายก่อนถูกฟ้อง หรือตายระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น ก่อนมีคำพิพากษา ศาลฎีกาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1929/2514 วินิจฉัยว่า คำขอใด ๆ ที่ฟ้องเกี่ยวกับจำเลยที่ตายสิ้นสภาพไป (เทียบได้กับกฎหมายอเมริกาว่า คำขอ เป็น Abate ดังจะอธิบายต่อไป) ถ้าตายระหว่างคดี อยู่ระหว่างศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาก่อนศาลพิพากษา คำขอในฟ้องเกี่ยวกับจำเลยก็สิ้นสภาพลงเช่นกัน แม้ศาลทำคำพิพากษาเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้อ่านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 ก็ไม่ถึงว่าคดีนั้นศาลได้พิพากษาแล้ว คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 603/2491, 1238/2493, 1031/2498 และ 3367/2516 วินิจฉัยว่า ศาลชั้นต้นต้องส่งสำนวนและคำพิพากษาที่ยังไม่ได้อ่านคืนไปให้ศาลสูงจำหน่ายคดี เฉพาะตัวจำเลยที่ตาย ในกรณีที่ศาลชั้นต้นลงโทษปรับ และจำเลยชำระค่าปรับไปก่อนแล้ว แต่ยังมีการอุทธรณ์-ฎีกาต่อไป และจำเลยตายลงระหว่างคดีอยู่ในศาลสูง ศาลฎีกาสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญา เคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1685/2479 ว่า โทษที่จะลงตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นเป็นอันระงับ ถ้าชำระค่าปรับไปแล้ว คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 172/2481 วินิจฉัยว่า เรียกคืนไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะถือกันว่าคดีระงับ แต่โทษไม่ระงับ แต่เมื่อใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ต้องถือว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 เป็นคนละส่วนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) เมื่อจำเลยตาย สิทธิภาคีอาญามาฟ้องก็ย่อมระงับ โทษก็ระงับ จึงต้องคืนค่าปรับให้แก่ทายาทไป¹⁸ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตายเมื่อศาลพิพากษาแล้ว และเสร็จเด็ดขาด ถ้ายังไม่ชำระค่าปรับก็ยังไม่ต้องชำระ เพราะโทษระงับ แต่ถ้าชำระไปแล้วก็ยุติลงเพียงนั้น ทายาทจะเรียกคืนไม่ได้

ในสหรัฐอเมริกา มลรัฐส่วนใหญ่ถือว่า โทษเป็นอันระงับด้วยความตายของผู้กระทำความผิด และเมื่อจำเลยตายลงโดยที่ยังไม่ได้ชำระค่าปรับ ศาลก็ไม่อาจบังคับให้ทายาทผู้ตายชำระค่าปรับ หรือบังคับเอาจากกองทรัพย์สินของผู้ตายได้ ถ้าจำเลยตายในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา แม้ศาลชั้นต้นจะสั่งปรับไปแล้ว ศาลสูงก็จะมีคำสั่งว่า ความตายของจำเลยทำให้คดีสิ้นสุด

¹⁸ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาคหนึ่ง, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2525), หน้า 1093.

ลง (ศาลอเมริกันจะใช้คำว่า (Abate) ในคดี State v. Kriechbaum¹⁹ ศาลสูงมลรัฐ ไอโอวา สั่งจำคุกโดยอ้างว่า ศาลสูงยังไม่เคยวินิจฉัยว่าจำเลยผิดจริงหรือไม่ การบังคับโทษปรับจึงให้เป็นอันระงับไป ศาลสูงของมลรัฐเทนเนสซี ในคดี Carver v. State²⁰ ก็ได้วินิจฉัยอย่างเดียวกัน แม้จำเลยจะตายภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ศาลสูงมลรัฐเทนเนสซีก็เคยยืนยันว่า คดีมีผลเป็น Abate ไม่สามารถบังคับโทษปรับแก่ผู้ใดได้ ดังที่วินิจฉัยไว้ในคดี United State v. Noel²¹ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานให้กับศาลในหลายมลรัฐในเวลาต่อ ๆ มา ในคดี In re Estate of Stauch²² ศาลสูงมลรัฐเพนซิลวาเนีย ได้ยืนยันหลักดังกล่าว และวินิจฉัยว่า "ถ้าเป็นการไม่ชอบธรรมที่จะบังคับโทษปรับจากทายาทจำเลย ภายหลังจำเลยถึงแก่กรรมในขณะที่อยู่ระหว่างอุทธรณ์ก็ย่อมไม่เป็นการชอบธรรมเช่นกัน ที่จะบังคับเอาแก่กองทรัพย์สินของจำเลย เมื่อจำเลยตายลงภายหลังคดีถึงที่สุด" นักกฎหมายฝ่ายที่สนับสนุนคำพิพากษาในแนวทางนี้อ้างว่าคดีอาญาต่างกับคดีแพ่ง โทษอาญาไม่ใช่หนี้ทางแพ่ง หากแต่เป็นเรื่องทางกฎหมายมหาชน จะนำเอาหลักทางแพ่งมาใช้ไม่ได้ ที่สำคัญคือ ประชญาในการลงโทษต้องการบังคับคดีแก่ผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเพื่อป้องปราม หรือปราบปราม และไม่ว่าเพื่อแก้แค้นตอบแทน หรือฝึกหัดตัดสินนิสัยก็ตาม เมื่อจำเลยตายแล้ว ย่อมไม่มีทางจะสนองประชญาการลงโทษใด ๆ ได้อีก โทษปรับจึงควรระงับ แต่ก็มีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยโต้แย้งว่า คำพิพากษาของศาล โดยเฉพาะในคดีอันถึงที่สุดก่อให้เกิดสิทธิหรืออำนาจที่จะบังคับเอาแก่ผู้กระทำความผิดให้สมกับที่ได้กระทำความผิด และได้มีคำพิพากษาให้ต้องโทษแล้ว การบังคับเอาแก่กองทรัพย์สินของผู้ตายก็เหมือนกับการบังคับเอาแก่ผู้ตาย ไม่ได้เป็นการบังคับเอาแก่ทายาท เพราะไม่ได้บังคับให้ทายาทต้องควักกระเป๋าจ่ายจากทรัพย์สินของตน นอกจากนั้นจะถือว่าค่าปรับ เป็นหนี้ทางแพ่งหรือไม่ก็ตาม แต่ค่าปรับก็คือหนี้ชนิดหนึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นหนี้มหาชนก็ได้ ถ้าทายาทมีหน้าที่ต้องชำระภาษีหรือค่าฤชาธรรมเนียมในทางกฎหมายมหาชนที่ผู้ตายค้างชำระต่อรัฐ ทายาทก็มีหน้าที่ต้องชำระค่าปรับที่ผู้ตายค้างชำระต่อรัฐ

¹⁹219 Iowa 457, 465, 258 N.W. 110, 113 (1934)

²⁰217 Tenn. 482, 398 S.W. 2d. 719 (1966)

²¹609 S.W. 2d. 740, 741.

²²451 Pa. 288, 301 A. 2d. 615 (1973)

เช่นเดียวกันด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีข้อเสนอให้แก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจเรียกเก็บค่าปรับจาก กองมรดกของผู้ตายได้²³

อย่างไรก็ตามในกฎหมายฝรั่งเศส ทายาทที่รับมรดกของผู้ถูกศาลพิพากษาปรับอาจ ถูกบังคับให้ชำระค่าปรับได้ ถ้าผู้นั้นตายลงภายหลังมีคำพิพากษาข้อนี้ เป็นไปตามความเห็นร่วมกันของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และเจ้าพนักงาน เก็บภาษีกระทรวงการคลัง ซึ่งมีอำนาจเรียกเก็บเงินค่าปรับได้และปฏิบัติตามนี้มาเป็นเวลานานแล้ว การบังคับให้ทายาทบังคับชำระค่าปรับนี้ขัดกับหลักที่ว่าโทษอาญาต้องเป็นการ เฉพาะตัวของ ผู้กระทำความผิด แต่นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสอธิบายไปในทางว่า เมื่อมีคำพิพากษาแล้ว โทษปรับจะ แปรสภาพเป็นหนี้ทางแพ่ง (ถ้าผู้ตายชำระค่าปรับก่อนกองทรัพย์สินของผู้ตายก็ลดลง และตกทอดไป ยังทายาทเท่าที่เหลืออยู่ดี การที่ผู้ถูกปรับมาตายลงภายหลังมีคำพิพากษา การจะหักค่าปรับออก จากกองมรดกในจำนวน เท่ากันกับกรณีแรกก็ไม่ได้ทำให้ทายาท เสียเปรียบแต่ประการใด) ถ้า ทายาทไม่ยอมชำระค่าปรับอันถือว่าเป็นหนี้ของผู้ตายก็จะเป็นการฉวยโอกาสอย่างไม่เป็นธรรม เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อถือว่าการบังคับชำระปรับในกรณีนี้เป็นเรื่อง ทางแพ่งซึ่ง เจ้าพนักงานเก็บภาษีมี อำนาจบังคับได้ อายุความทางแพ่งในกรณีนี้ยาวถึง 30 ปี ในขณะที่อายุความทางอาญาอย่างมาก ที่สุดมีเพียง 10 ปี²⁴

การชำระค่าปรับ

1. ผู้มีหน้าที่เก็บชำระค่าปรับ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในบทที่ 3 ว่า ผู้กระทำความผิดอาจชำระค่าปรับแก่เจ้าพนักงานอื่น นอกจากศาลได้ เช่น การปรับในอัตราค่าปรับอย่างสูง หรือการเปรียบเทียบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 อันจะมีผล ทำให้คดีอาญาระงับตามมาตรา 39 แต่เมื่อมีการฟ้องร้องคดีต่อศาล การเปรียบเทียบเป็นอัน

²³Edwira Daum Warner, "The Abatement of Criminal Fines Upon Death of Defendant: Punishment, Precedent, and Policy", Memphis State University Law Review, vol. 11, 1980, pp. 67-93.

²⁴โกเมน ภทรภิรมย์, การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 24 ปาฐกถาเรื่อง "โทษปรับทางอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศส.", ณ กรมอัยการ, วันที่ 27 ตุลาคม 2509.

กระทำไม่ได้อีกต่อไป เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ต้องหาว่ากระทำความผิดนำค่าปรับในอัตราอย่างสูง สำหรับความผิดนั้นมาชำระก่อนที่ศาลเริ่มต้นสืบพยาน และความผิดนั้นมีโทษปรับสถานเดียว คดีก็จะระงับไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 79 ท่านองเดียวกับกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 (1) แต่ถ้าไม่มีการชำระค่าปรับก่อนศาลเริ่มต้นสืบพยาน ศาลก็จะพิจารณาคดีไปตามปกติ เมื่อศาลพิจารณาพิพากษาแล้วว่าจำเลยมีความผิด จำเลยก็ต้องเสียเงินค่าปรับต่อศาลตามมาตรา 28 ภายในเวลา 30 วัน ตามมาตรา 29 ผู้มีหน้าที่เก็บชำระค่าปรับก็คือศาล หรือเจ้าพนักงานศาลนั่นเอง ต่างกับกรณีประหารชีวิตหรือจำคุก ซึ่งต้องอาศัยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้บังคับคดี แต่ตามกฎหมายต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส การชำระค่าปรับไม่ได้ชำระต่อศาล แต่เป็นหน้าที่ของพนักงานเก็บภาษีหรือเก็บชำระค่าปรับซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลัง เจ้าพนักงานดังกล่าวมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้ยึดทรัพย์ หรือขอให้นำตัวผู้ถูกปรับมากักขังในกรณีไม่ชำระค่าปรับได้อีกด้วย เมื่อคำพิพากษาให้ลงโทษปรับถึงที่สุด เจ้าพนักงานศาลจะคัดคำพิพากษาส่งให้พนักงานอัยการรับทราบแล้วส่งให้พนักงานเก็บภาษี ทำเป็นหนังสือแจ้งไปยังผู้ที่ต้องเสียค่าปรับ บอกจำนวนค่าปรับ และให้ชำระค่าปรับภายในกำหนด ซึ่งปกติแล้วคือ 8 วัน นับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง การชำระค่าปรับอาจนำเงินสดไปชำระหรือชำระด้วยเช็ค หรือธนาคาณัติก็ได้ ในระยะหลังยอมมาให้โอนเงินในบัญชีธนาคารก็ได้ ถ้าผู้ถูกปรับไม่ชำระค่าปรับ เจ้าพนักงานเก็บภาษีก็จะร้องขอให้บังคับดังกล่าวข้างต้น

ในประเทศที่ใช้ระบบการปรับตามวัน การรับชำระค่าปรับจะเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ซึ่งมีอำนาจบังคับคดีอาญาโดยเฉพาะ และในส่วนของโทษปรับก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวาง เช่น

1. ยึดกำหนดระยะเวลาชำระค่าปรับได้
2. อนุญาตให้ชำระค่าปรับโดยวิธีผ่อนชำระค่าปรับได้
3. บังคับคดีด้วยการยึดทรัพย์สินของจำเลยได้
4. ถ้าจำเป็นอาจร้องขอให้จำคุกจำเลยแทนค่าปรับได้

2. จำนวนเงินที่จะต้องชำระ

จำนวนเงินที่จะต้องชำระตามค่าปรับก็คือ จำนวนที่ศาลกำหนดในขอบเขตของกฎหมาย เจื่อนไขจึงมีอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก ศาลจะกำหนดเกินกว่าอัตราที่กำหนดในกฎหมายไม่ได้

ประการที่สอง ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดเท่าไรก็ได้

ตามประมวลกฎหมายอาญาแห่งประเทศญี่ปุ่น มาตรา 15 ศาลจะปรับต่ำกว่า 20 เยนไม่ได้ เว้นแต่จะอ้างเหตุบรรเทาโทษจึงอาจลดหย่อนให้ต่ำกว่า 20 เยนได้

ตามกฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายได้กำหนดอัตราค่าปรับไว้ในกรณีทำผิดอาญาปานกลาง หรืออาญาลหุโทษ ส่วนความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ (Crime) ศาลไม่อาจลงโทษปรับได้ คงลงได้แต่โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง เนรเทศหรือตัดสิทธิทางพลเมือง

ในประเทศที่ลงโทษปรับโดยใช้ระบบกำหนดค่าปรับตายตัว (fixed-sum) จำนวนเงินที่จะต้องชำระตามโทษปรับอาจต่างกันระหว่างผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน หรือมีเจตนาถึงแม้จะเท่ากันหมดก็อาจโต้แย้งได้ว่าไม่เป็นธรรม เพราะมิได้หมายถึงปัจจัยอื่นประกอบ ข้อกล่าวหาที่มักมีอยู่เสมอจึงมีว่า นาย ก. ซึ่งหาเข้ากินค่า กับนาย ข. ซึ่งเป็นเศรษฐี เมื่อกระทำความผิดอย่างเดียวกัน จะถูกลงโทษปรับเป็นเงินเท่ากัน แต่ในประเทศที่ใช้ระบบปรับตามวัน หรือ day-fine ดังกล่าวแล้ว เช่น ในประเทศสวีเดน ประเทศเดนมาร์ก ประเทศฟินแลนด์ หรือประเทศที่รับมาใช้ แต่ดัดแปลงออกไป เช่น ในประเทศคิวบา ประเทศโบลิเวีย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศเยอรมัน จำนวนเงินค่าปรับที่จะต้องชำระจะยุ่งยากก็เฉพาะตอนคำนวณเพื่อหารายได้ต่อวันของผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิด 2 คน ซึ่งมีรายได้แตกต่างกัน และตอบสนองวัตถุประสงค์ในการลงโทษได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่นิยมและกำลังเป็นที่ศึกษาในประเทศต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เช่น ในประเทศสหภาพแอฟริกา ประเทศปานามา ประเทศอาเจนติน่า ประเทศบราซิล ประเทศอิตาลี และประเทศชังการี

ในกฎหมายไทย จำนวนเงินที่จะต้องชำระเป็นค่าปรับ ศาลอาจกำหนดภายในอัตราหรือระวางโทษที่กฎหมายกำหนดได้ ซึ่งค่าปรับนี้จะต้องชำระเป็นเงินตราไทย ผู้เขียนเห็นว่าชำระด้วยเงินตราต่างประเทศไม่ได้ อนึ่ง ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อย อาจกำหนดในขอบเขตของกฎหมายเบาที่สุดเพียงหนึ่งบาทก็ได้ ในความผิดหลายประเภทตามกฎหมายพิเศษ อาจกำหนดค่าปรับเป็นสัดส่วนกับวัตถุ หรือมูลค่าอื่น เช่น ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด มาตรา 223 ผู้เริ่มจัดตั้งบริษัทมหาชน คนใดคนหนึ่งผิดเงื่อนไขในกฎหมายต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือ 2 เท่าของมูลค่าหุ้นที่โอน สุดแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน

มาตรา 228 บริษัทมหาชนจำกัดให้กู้ยืมเงินแก่กรรมการ พนักงาน หรือลูกจ้างของบริษัท อาจถูกปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือ 2 เท่าของจำนวนเงินที่กู้ยืม สุดแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน นอกจากนั้นอาจมีกรณีปรับเป็นรายวัน หรือรายเดือน จนกว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้อง เช่น ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. 2493 มาตรา 20 และ พ.ศ. 2495 มาตรา 4 มีการปรับคนต่างด้าวเป็นรายปี พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 49 และมาตรา 50 พระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 กำหนดให้ปรับเป็นรายวัน พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2521 ให้ปรับบริษัทที่เข้าเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนหรือเข้าเป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดในห้างหุ้นส่วนจำกัด ไม่เกิน 100,000 บาท และปรับเป็นรายเดือนอีกเดือนละ 10,000 บาท จนกว่าจะถอนตัวจากการเป็นหุ้นส่วน มาตรา 299 ให้ลงโทษปรับบริษัทที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องไม่เกิน 200,000 บาท และปรับเป็นรายวันอีกวันละ 2,000 บาท จนกว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งการปรับเป็นรายวันจนกว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้องนี้ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 65 ก็กำหนดไว้เช่นกัน แต่อัตราโทษปรับมีเพียงวันละ 500 บาท ตลอดเวลายังฝ่าฝืน ซึ่งก็อาจดูว่าน้อย เพราะผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติควบคุมอาคารอาจได้รับประโยชน์จากการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคารผิดแบบมากกว่าค่าปรับที่ต้องชำระวันละ 500 บาท ก็ได้

การปรับเป็นรายวัน รายเดือนหรือรายปีดังกล่าว เป็นคนละเรื่องกับการปรับตามวัน (day-fine) เพราะระบบการปรับตามวัน เป็นวิธีคิดคำนวณค่าปรับโดยใช้ปริมาณวันและรายได้ต่อวันเป็นตัวกำหนด แต่การปรับเป็นรายวันหรือรายเดือน รายปีในที่นี้ จำนวนค่าปรับเป็นที่รู้แน่ชัดแล้ว เช่นปรับวันละ 2,000 บาท เพียงแต่ว่าจะปรับกันไปนานเท่าใดเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากการกระทำนั้น ๆ เป็นความผิดต่อเนื่อง จึงต้องปรับต่อเนื่องตลอดเวลาจนกว่าจะยุติการกระทำ กฎหมายบางฉบับดังกล่าวข้างต้นให้ปรับจำนวนหนึ่งก่อน และถ้ามีความผิดต่อเนื่องอีกให้ปรับเพิ่มเติมอีกเป็นรายวันทุกวัน เช่นตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด ที่ว่าปรับไม่เกิน 200,000 บาท และปรับเป็นรายวันอีกวันละ 2,000 บาท จนกว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้อง การตีความของศาลในเรื่องจำนวนเงินค่าปรับยังไม่ลงรอยเดียวกันนัก เช่น เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ว่าโทษนี้กำหนดเป็น 2 ตอน เมื่อปรับตอนแรกแล้วอาจไม่ลงโทษปรับเป็นรายวัน ตามบทบัญญัติในตอนที่ 2 ก็ได้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 38/2472 วินิจฉัยว่า การให้ปรับเป็นรายวันด้วยอีก เป็นบทสำหรับ

ลงโทษให้หนัก การจะลงโทษให้หนักเบาประการใดแล้วแต่รูปคดี ศาลจะไม่ปรับ เป็นรายวันก็ได้ นอกจากนี้ ยังมีผู้เห็นว่า ถ้าการกระทำเช่นนั้น เป็นความผิดทุกวัน การกระทำผิดในวันใดก็เป็นความผิดเท่ากันทุกวันต่อ เนื่องกัน จะหยิบยกวันไหนขึ้นมาฟ้องหรือลงโทษก็น่าจะลงโทษปรับตามโทษปรับหลัก และปรับ เป็นรายวันต่อ เนื่องกันได้เสมอ ไม่ใช่เมื่อฟ้องและลงโทษปรับตามโทษปรับหลัก คือ 200,000 บาทแล้ว ถ้ายังทำต่อเนื่องอีกมีการฟ้องอีก จะต้องปรับ เป็นรายวันต่อไปเท่านั้น จะลงโทษปรับ 200,000 บาทไม่ได้²⁵

อย่างไรก็ตาม ข้อนี้ก็ย่อมเกี่ยวข้องกับอายุความด้วย เช่น คดีที่มีโทษเล็กน้อย มีอายุความ 1 ปี ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยในคำพิพากษาฎีกาที่ 1206/2499 ว่าเมื่อจำเลยกระทำความผิดฐานไม่จดทะเบียนการพาณิชย์ ภายในกำหนดจนล่วงพ้น 1 ปี มาแล้วย่อมขาดอายุความ ศาลไม่อาจปรับตามโทษปรับหลัก คือไม่เกิน 500 บาทได้ คงปรับได้แต่รายวันที่กระทำความผิดต่อ ๆ มา เฉพาะวันที่ไม่เกิน 1 ปี เป็นเงินวันละ 20 บาท ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ มีความเห็นว่าที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาดังนี้ กลายเป็นว่าโทษปรับหลัก หรือโทษปรับตามอัตราทั่วไป 500 บาท ปรับไม่ได้ เพราะขาดอายุความแล้ว ทั้งที่ศาลฎีกาเห็นว่า ความผิดในวันต่อ ๆ มา เป็นความผิดแต่ละวันต่อ เนื่องกัน เมื่อต่อ เนื่องกันก็แสดงว่าความผิดอันมีโทษปรับหลัก หรือโทษปรับตามอัตราทั่วไปยังไม่ขาดอายุความ จึงสามารถปรับตามโทษปรับรอง เป็นรายวันได้ นักกฎหมายท่านเดียวกันนี้มีความเห็นว่า บทกฎหมายในเรื่องปรับตามระยะ เวลานั้นมีวิธีบัญญัติข้อความไม่ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ๑) ให้ปรับเพิ่ม เต็มอีกวันละ" บ้าง "ปรับ เป็นรายวันอีกวันละ" บ้าง "๑) ให้ปรับอีกวันละ" บ้าง การตีความปรับแก้คดีต่าง ๆ จึงไม่ลงรอยกัน²⁶

3. วิธีการชำระค่าปรับ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล" มาตรา 29 กล่าวถึงการชำระค่าปรับ ภายใน 30 วัน มิฉะนั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สิน หรือถูกกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 30 ในอัตราค่าปรับ 70 บาทต่อการกักขังหนึ่งวัน ซึ่งจากบทบัญญัติ 3 มาตรานี้ ทั้งปัญหาน่าคิดไว้บางประการดังนี้

²⁵ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญาภาคหนึ่ง, หน้า 923.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 926-927.

1. การชำระค่าปรับโดยการผ่อนชำระ ทำได้หรือไม่ ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 18 เมื่อผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ปรับและมีได้ชำระค่าปรับภายใน 15 วัน นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้นั้นต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือจำคุกแทนค่าปรับ ต่อมาเมื่อใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว การชำระค่าปรับต้องทำภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา มิฉะนั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือถูกกักขังแทนค่าปรับ ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญระหว่างกฎหมายทั้งสองนี้ คือ การขยายเวลาจาก 15 วัน เป็น 30 วัน และการเปลี่ยนจากการจำคุกแทนค่าปรับ เป็นการกักขังแทนค่าปรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในกฎหมายลักษณะอาญา และในประมวลกฎหมายอาญาก็คือ ศาลมีอำนาจขยายระยะเวลาการชำระค่าปรับหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จำเลยขอผ่อนชำระค่าปรับได้หรือไม่ เช่น ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและให้จำเลยเสียค่าปรับ จำเลยชำระค่าปรับจำนวนหนึ่งแล้ว ส่วนอีกจำนวนหนึ่งอ้างว่าไม่มีเงินพอชำระภายใน 30 วัน จึงขอให้ศาลสั่งขยายระยะเวลาเป็นงวด ๆ จนกว่าจะครบจำนวนเช่นนี้ ศาลจะขยายระยะเวลาให้ได้หรือไม่ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้เคยอธิบายไว้ในกฎหมายลักษณะอาญาว่า "กำหนดเวลา 15 วัน ซึ่งได้ให้โอกาสแก่จำเลยนำค่าปรับมาชำระต่อศาลนั้น เป็นกำหนดเวลาเด็ดขาด เพื่อมิให้จำเลยชำระค่าปรับชักช้า ฉะนั้น ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะขยายระยะเวลาให้จำเลย ทั้งนี้ต่างกับวิธีที่ศาลปฏิบัติจริง ๆ ในเวลานี้ ซึ่งศาลมักจะผ่อนเวลาให้จำเลยใช้ค่าปรับ"²⁷

นักกฎหมายอื่น ๆ ก็ได้ให้ความเห็นในทำนองว่า ศาลจะขยายระยะเวลาไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง การผ่อนชำระค่าปรับทำไม่ได้ เพราะ

- 1) เมื่อพิจารณาด้อยค่าในมาตรา 29 แล้ว จำเลยไม่มีทางอื่นนอกจากชำระค่าปรับภายใน 30 วัน
- 2) ศาลไม่สามารถตีความกฎหมายให้ออกนอกตัวบทได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยซึ่งใช้ระบบประมวลกฎหมาย

²⁷ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา (พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2494),

3) การปรับเป็นโทษอาญาซึ่งต้องกระทำโดยไม่ชักช้า กฎหมายเปิดทางไว้ แต่เพียงว่า เมื่อครบ 30 วันแล้วศาลจะต้องทำอย่างไร คือให้ยึดทรัพย์ หรือกักขังแทนค่าปรับ ศาลจึงไม่มีทางใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่น

4) ระยะเวลา 30 วันตามมาตรา 29 ไม่ใช่ระยะเวลาเกี่ยวกับวิธี พิจารณาความ จึงนำมาตรา 23 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เรื่องอำนาจศาลในการขยายระยะเวลาโดยใช้โดยอนุโลมไม่ได้

5) การที่ศาลไม่ยึดทรัพย์ หรือสั่งกักขังแทนค่าปรับย่อมขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะถ้ามีการขยายระยะเวลาได้ จำเลยย่อมร้องขอให้ผ่อนเวลาอยู่เสมอ เพราะการชำระค่าปรับช้าเพียงใดย่อมเป็นประโยชน์ต่อจำเลยเพียงนั้น²⁸

อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ความเห็นในท่านองสนับสนุนอยู่บ้าง เช่นให้ความเห็นว่า

1. ถ้าการขยายระยะเวลาจะทำให้จำเลยมีทางชำระค่าปรับได้ ก็น่าจะพึงทำดีกว่าการยึดทรัพย์ ซึ่งถ้าจำเลยไม่มีทรัพย์ให้ยึดก็ต้องกักขังแทนค่าปรับอันจะเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศ

2. กฎหมายไม่ได้ห้ามศาลขยายระยะเวลาหรือผ่อนเวลา

3. การผ่อนเวลาไม่ใช่เป็นการไม่ชำระค่าปรับตาม มาตรา 29 หากแต่เป็นเรื่องยอมชำระ เพียงแต่ขอขยายระยะเวลาออกไป

ในเรื่องนี้ปรากฏว่า ตามกฎหมายต่างประเทศบางประเทศก็ให้ดุลพินิจศาลขยายระยะเวลาได้ เช่น ในประเทศอังกฤษ ได้มีการออกกฎหมาย เมื่อปี พ.ศ. 2457 ยอมให้จำเลยขอผ่อนระยะเวลาชำระค่าปรับได้ จุดประสงค์ของการออกกฎหมายนี้ก็เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกแทนค่าปรับ ในสหรัฐอเมริกา กฎหมายของบางรัฐยอมให้ผ่อนเวลาได้ เช่น ประมวลกฎหมายอาญาของรัฐแคลิฟอร์เนีย²⁹ ในประเทศสวีเดน เมื่อใช้ระบบปรับตามวันแล้ว ยอมให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับได้ แต่รายได้ต่อวันที่จะนำมาคูณกับจำนวนวันต้องไม่เปลี่ยนแปลงไปจากใน

²⁸ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "โทษปรับผ่อนส่งได้หรือไม่", วารสารอัยการ, ปีที่ 2, ฉบับที่ 14, 2522, หน้า 64-66.

²⁹ ประมวลกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 1205-1206

วันที่ศาลพิพากษา เช่น จำเลยจะถือโอกาสผ่อนชำระแล้วอ้างเอาการที่ตนมีรายได้น้อยลงในเวลาต่อมา มาขอลดค่าปรับไม่ได้ ในประเทศเยอรมันตะวันตก ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 ยอมให้จำเลยผ่อนชำระ เป็นงวด ๆ ได้ แต่ถ้าปรากฏต่อมาว่า ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไป เช่น จำเลยมีฐานะดีขึ้น หรือมีหลักฐานส่อว่า จำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลอาจสั่งยกเลิกการผ่อนเวลา และบังคับโทษปรับทันทีได้ ตามกฎหมาย ชื่อ Justices Act ค.ศ. 1902 ของมลรัฐนิวเซาท์เวล แห่งประเทศออสเตรเลีย ก็ยอมให้จำเลยขอผ่อนชำระค่าปรับได้เช่นกัน

ตามกฎหมายของรัฐวิกตอเรียในประเทศออสเตรเลีย กำหนดระยะเวลาเสียค่าปรับขึ้นอยู่กับประเภทคดีที่ฟ้องร้องในแต่ละศาล ถ้าเป็นคดีที่ฟ้องในศาลแขวง (Magistrate's Court) ต้องชำระค่าปรับทันที³⁰ แต่ถ้าจำเลยไม่อยู่ในศาล เมื่อมีการอ่านคำพิพากษา ก็ให้ชำระภายใน 3 สัปดาห์ และถ้าเป็นคดีที่ฟ้องในศาลอื่น ท่านองเดียวกับศาลจังหวัดของไทย (County Court) ก็ให้ชำระภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา³¹ การผ่อนชำระทำได้โดยอาศัยดุลพินิจของศาลตามควรแก่รูปคดี ปกติแล้ว ถ้าเป็นคดีที่ฟ้องในศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลมักยอมให้ผ่อนชำระเสมอ โดยมีหลักว่า เพื่อให้เด็กนำเงินรายได้ของตนเองมาชำระ ไม่ใช่เงินของผู้ปกครองมาชำระ³² ในคดีความผิดเกี่ยวกับภาษีอากร การผ่อนชำระมักมิได้เสมอเช่นกัน แม้กระนั้นก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า การผ่อนชำระอาจทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งทำให้ผลในทางป้องปรามของกฎหมายอาญาลดความสำคัญลง แต่การผ่อนชำระก็ยังมิอยู่จนถึงบัดนี้ ซึ่งหลักการนี้ มีมาเกือบหนึ่งศตวรรษแล้ว วิธีที่ศาลพอจะใช้เพื่อบรรเทาข้อโต้แย้งดังกล่าวได้ ก็เพียงว่าจะไม่ผ่อนระยะเวลายาวนานเกินไปนักเท่านั้น³³

³⁰Magistrates' Summary Proceedings Act, 1975, section 106(1)

(c) (d).

³¹Crimes Act, 1958, section 439 (1) (a).

³²Children's Court Act, 1973, Section 44.

³³Richard G. Fox and Arie Freiberg, "Fines: The Law in Victoria, Melbourne University Law Review 13 (October 1982) pp. 563-564.

ปัญหาเรื่องนี้ แม้จะเป็นไปอย่างที่ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย กล่าวว่า
 ในทางปฏิบัติ ศาลมักให้ผ่อนชำระอยู่เสมอนั้น แต่ก็ เป็นเพียงจำเลยนำเงินมาชำระล่าช้า ส่วน
 ที่จะ เป็นเรื่องร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้ผ่อนเวลาโดยปรากฏไว้ในคำพิพากษา และคู่ความอีก
 ฝ่ายหนึ่ง คือโจทก์ร้องคัดค้านจนนำไปสู่การวินิจฉัยของศาลสูงนั้น เพิ่งจะปรากฏในคำพิพากษาฎีกา
 ที่ 1579/2521 ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ บริษัทอุตสาหกรรมกระดาษไทย
 จำกัดจำเลย ซึ่งมีข้อเท็จจริงและคำวินิจฉัยที่น่าสนใจดังจะขอคัดมาแสดง เหตุผลโดยละเอียดดังนี้

โจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีความผิดฐานสาแดงใบขนสินค้าอัน เป็นเท็จตามพระราชบัญญัติ
 ศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 9 ประกอบด้วยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482
 มาตรา 16 ลงโทษปรับเป็นรายครั้งที่ยื่นสำแดงใบขนสินค้าอันเป็นเท็จ ครั้งละ 40,000 บาท
 รวม 3 ครั้ง เป็นเงิน 120,000 บาท และมีความผิดฐานหลีกเลี่ยงการเสียค่าภาษีศุลกากรโดย
 เจตนาจะฉ้อค่าภาษีของรัฐ ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 27 พระราชบัญญัติ
 ศุลกากร (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 อีกฐานหนึ่งปรับสี่เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่า
 อากรเข้าด้วยแล้ว ทั้งสามกรรมเป็นความผิดสามกระทง กระทงแรกปรับ 17,532,175 บาท 67
 สตางค์ กระทงที่สองปรับ 28,643,004 บาท 85 สตางค์ กระทงที่สามปรับ 19,569,671 บาท
 76 สตางค์ รวมสามกระทงปรับเป็นเงิน 65,749,852 บาท 25 สตางค์ บังคับค่าปรับตาม
 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ให้จ่ายรางวัลร้อยละยี่สิบของค่าปรับสำหรับความผิดทั้ง
 สองฐานแก่เจ้าหน้าที่ซึ่งจับกุม ตามมาตรา 7 วรรคสอง และมาตรา 8 วรรคสอง แห่ง
 พระราชบัญญัติให้บำเหน็จในการปราบปรามผู้กระทำความผิด พ.ศ. 2489

จำเลยชำระค่าปรับสำหรับความผิดฐานแรกจำนวน 120,000 บาทแล้ว ส่วน
 ค่าปรับอีก 65,749,852 บาท 24 สตางค์ จำเลยยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นว่า ไม่มีเงินสด
 เพียงพอจะชำระต่อศาลให้ครบได้ภายใน 30 วัน เพราะบริษัทจำเลยเพิ่งเริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.
 2508 และเริ่มผลิตกระดาษตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 บริษัทจำเลยมียอดขาดทุนสะสมเป็นจำนวน
 384.6 ล้านบาท และมีหนี้ 1,108.6 ล้านบาท แต่มีทรัพย์สินรวม 924 ล้านบาท บริษัทจำเลยมี
 ความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ถึง 1,206.5 ล้านบาท และจะต้องชำระค่าปรับตามคำพิพากษาเพิ่ม
 ขึ้นอีก 65.7 ล้านบาท ถ้าบริษัทจำเลยถูกยึดทรัพย์สินเพื่อชำระค่าปรับ ก็หมดทางที่จะผลิตกระดาษ
 จำหน่ายต่อไปได้เพราะพ่อค้าจะไม่ส่งวัตถุดิบมาให้ ทั้ง ๆ ที่บริษัทจำเลยมีเครื่องจักรมีกำลังความ
 สามารถที่จะผลิตอยู่ได้ในขณะนี้ และจะตกอยู่ในฐานะล้มละลายซึ่งจะทำความเสียหายเป็นอย่าง

มากต่อผู้ถือหุ้นซึ่งมีจำนวน 3,557 ราย ระบบการเงินภายในประเทศจะได้รับความสิ้นสะเทือน เนื่องจากความเสียหายจะตามมาถึงเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ การประกอบกิจการอุตสาหกรรมของบริษัท จำเลยที่ช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศก็จะหมดไป ผลเสียหายจะตามมาถึงระบบเศรษฐกิจ ทั่วไป ตลอดจนบรรยากาศในการลงทุน จึงขอให้ศาลสั่งขยายระยะเวลาชำระค่าปรับจำนวน 65,744,852 บาท 24 สดางค์ออกไปเป็นงวด ๆ ดังนี้ กวดแรกจำนวน 5,744,452 บาท 24 สดางค์ ชำระภายในวันที่ 15 มกราคม 2521 กวดต่อไปชำระภายในวันที่ 15 มกราคม ของทุกปี ละ 6 ล้านบาทจนกว่าจะครบจำนวนค่าปรับอันจะทำให้เกิดผลดีแก่ทุกฝ่าย ทำให้จำเลยสามารถ ดำเนินกิจการและหารายได้มาชำระค่าปรับได้ หากมีการขายทอดตลาด กิจการของจำเลยจะต้อง ล้มเลิกไป ถ้าอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับจะเกิดผลดีที่รัฐจะได้ค่าปรับครบจำนวน บริษัท จำเลยสามารถดำเนินกิจการหารายได้มาชำระค่าปรับได้ ผู้ถือหุ้นและผู้ถือหุ้นกู้ของบริษัทไม่ได้รับความกระทบกระเทือน พนักงานของบริษัท และครอบครัวประมาณ 3,000 คนจะไม่ว่างงาน บรรยากาศการลงทุนไม่เสีย เจ้าหน้าที่ของจำเลยก็ไม่ได้รับความเสียหาย

โจทก์แถลงคัดค้านว่า การที่จำเลยขอผ่อนชำระค่าปรับเป็นการประวิงคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 บัญญัติให้ดำเนินการบังคับคดีโดยไม่มี ชักช้าและประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 บัญญัติให้ผ่อนผันการบังคับคดีได้เพียง 30 วัน ซึ่งเป็นบทบัญญัติ เฉพาะแล้ว จึงนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 มาใช้โดยอาศัย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ไม่ได้ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 บัญญัติถึงการขยายเวลาไว้เฉพาะ เรื่องการดำเนินกระบวนการ พิจารณาเท่านั้น การที่จำเลยจะต้องชำระค่าปรับมิใช่เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณา แต่เป็นการ บังคับตามคำพิพากษา ขอให้ยกคำร้องของจำเลยเสีย

ศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่า หากจำเลยรับรองจะหาธนาคารมาค้ำประกัน การชำระค่า ปรับได้ ก็ไม่เป็นข้อน่าวิตกแต่อย่างใด สำหรับการบังคับโทษปรับ กฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็น เด็ดขาดว่าให้เวลาแก่จำเลยเพียง 30 วันเท่านั้น ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 245 ให้บังคับคดีโดยไม่มีชักช้า จึงไม่อาจนำบทบัญญัติ เรื่องการยื่นหรือขยายระยะเวลา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 มาใช้กับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 อันเป็นกฎหมายฝ่ายสารบัญญัติได้ กำหนดเวลา 30 วัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 นั้น เป็นกระบวนการในการบังคับคดี การจะกำหนดให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับได้ซ้ำ

เร็วเพียงใด ไม่ใช่เป็นการยื่นหรือขยายระยะเวลาแต่อย่างใด แต่เป็นดุลพินิจของศาลที่จะกระทำ ได้ จึงเห็นสมควรให้โอกาสจำเลยผ่อนชำระค่าปรับโดยมีเงื่อนไขดังนี้ (1) ให้จำเลยชำระค่าปรับงวดแรกเป็นเงิน 10,774,852 บาท 24 สตางค์ ภายในวันที่ 21 มกราคม 2521 ที่เหลือผ่อนชำระปีละ 10,000,000 บาท ภายในวันที่ 21 มกราคมของทุก ๆ ปี จนกว่าจะครบ สำหรับปีสุดท้ายชำระ 5,000,000 บาท (2) จำเลยต้องหาธนาคารเข้ามาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระค่าปรับดังกล่าว เมื่อบริษัทจำเลยต้องเลิกกิจการไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ธนาคารผู้ค้ำประกันยินยอมรับผิดชอบชำระค่าปรับทั้งหมดแทนจำเลยโดยพลัน และจะไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น

โจทก์อุทธรณ์ว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 บัญญัติให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ค่าปรับเป็นโทษประการหนึ่ง และมาตรา 29 ศาลจะผ่อนผันให้ชำระค่าปรับได้ไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา การบังคับให้ชำระค่าปรับเป็นการบังคับให้รับโทษทางอาญา ผิดกับการบังคับทางแพ่ง ซึ่งโจทก์จะบังคับเอาเมื่อไรก็ได้ภายในกำหนด 10 ปี ถ้าผ่อนผันให้ชำระค่าปรับได้เมื่อจำเลยถูกเลิกเป็นนิติบุคคล ก็จะเป็นอันไม่ต้องชำระค่าปรับ การใช้ดุลพินิจของศาลน่าจะมีแต่ในเรื่องการพิจารณาจนถึงมีคำพิพากษาแล้วนั้น ไม่มีกฎหมายสนับสนุนให้ศาลใช้ดุลพินิจผ่อนผันการบังคับชำระค่าปรับตามที่ศาลชั้นต้นกล่าวไว้ ขอให้ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้คำสั่งของศาลชั้นต้นบังคับให้จำเลยชำระค่าปรับทั้งหมดให้เสร็จสิ้นโดยทันที หากไม่ชำระก็ขอให้สั่งยึดทรัพย์สินของจำเลยชำระค่าปรับต่อไป

จำเลยอุทธรณ์ว่า ระยะเวลาที่จะชำระค่าปรับภายใน 30 วัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 นั้น เป็นระยะเวลาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาในกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ จำเลยย่อมจะขอให้ศาลขยายเวลาออกไปอีกได้โดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 และศาลชั้นต้นเคยผ่อนผันให้จำเลยชำระค่าปรับเกินกว่า 30 วันอยู่เสมอ แม้ศาลชั้นต้นจะผ่อนเวลาให้จำเลยถึง 6 ปีเศษก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจำนวนค่าปรับจำนวนนี้ที่จำเลยเป็นลูกหนี้ผู้อื่นอยู่ 1,206,5 ล้านบาท จะเห็นว่าระยะเวลาที่ศาลชั้นต้นให้โอกาสแก่จำเลยนั้นยังสั้นเกินไป ควรผ่อนเวลาให้ตั้งที่จำเลยร้องขอ เพราะถ้าจำเลยไม่อาจชำระค่าปรับได้ ก็จะเกิดผลเสียหายตั้งที่จำเลยอ้างไว้ในคำร้อง ส่วนที่ศาลชั้นต้นให้หาธนาคารเข้ามาเป็นผู้ค้ำประกันการผ่อนชำระค่าปรับนั้น จะต้องเป็นเรื่องที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับเสียก่อน และการเรียกประกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ใช้คู่กับการสั่งให้กักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนซึ่งใช้เฉพาะกรณีที่จำเลยเป็นบุคคลธรรมดา แต่จำเลยเป็นนิติบุคคล ศาลจะสั่ง

ชำระให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน หากพ้นกำหนด 30 วันแล้ว ถ้าสภาพของคดีจะจำคุกจำเลยแทนค่าปรับไม่ได้ ก็ต้องยึดทรัพย์จำเลยใช้ค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 จะผ่อนผันการชำระค่าปรับอีกไม่ได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติใให้อำนาจศาลทำเช่นนั้น และเป็นการขัดกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 ซึ่งให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า และจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ขึ้นปรับแก้คดีนี้ไม่ได้ เพราะมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งปรับได้ แต่เฉพาะกรณีไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เท่านั้น

ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้ว เห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 วรรคแรกบัญญัติว่า "ผู้ใดต้องรับโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้" คดีนี้จำเลยเป็นนิติบุคคลจะกักขังจำเลยแทนค่าปรับไม่ได้ ศาลได้แต่ยึดทรัพย์สินของจำเลยใช้ค่าปรับแต่ประการเดียว การที่จำเลยขอผ่อนชำระค่าปรับจะถือว่าจำเลยไม่ชำระค่าปรับนั้นไม่ได้ เพราะในกรณีที่จำเลยมีทรัพย์สิน ถ้าให้โอกาสจำเลยมีเวลาหาเงินมาชำระค่าปรับได้ก็ไม่จำเป็นต้องยึดทรัพย์สินของจำเลย การที่ศาลจะผ่อนให้จำเลยชำระค่าปรับช้า เร็วเพียงใด เป็นการใช้ดุลพินิจกำหนดให้ตามความยุติธรรมและเหมาะสมในการให้รอการบังคับไว้ยังไม่ยึดทรัพย์จำเลย เพราะประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ใช้คำว่า "ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ" มิได้ใช้คำว่า "ให้ยึดทรัพย์จำเลยใช้ค่าปรับ" ซึ่งศาลอาจดำเนินการยึดทรัพย์ได้ภายในกำหนด 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99 ตามพฤติการณ์คดี ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการขยายระยะเวลาบังคับคดี จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ซึ่งใช้เฉพาะในกฎหมายวิธีสบัญญัติมาใช้ในประมวลกฎหมายอาญาอันเป็นกฎหมายสารบัญญัติไม่ได้ คดีนี้เห็นได้ว่าถ้าบังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลยมาขายทอดตลาดเอาเงินชำระค่าปรับทันทีแม้จะเกิดความเสียหาย เพราะค่าปรับมีจำนวนถึง 65,744,852 บาท 24 สตางค์ โดยจำนวนภาษีอันแท้จริงที่จำเลยจะต้องเสียหากไม่ถูกปรับมีเพียง 3,892,972 บาท 25 สตางค์ และจำเลยมีทรัพย์สินประมาณ 584 ล้านบาท แต่ในวันที่ 31 ธันวาคม 2519 บริษัทจำเลยมีความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ถึง 1,206.5 ล้านบาท ทรัพย์สินของจำเลยก็ติดสัญญาจำนอง บริษัทจำเลยจะตกอยู่ในฐานะล้มละลายต้องล้มเลิกกิจการ ซึ่งจะทำให้ความเสียหายเป็นอย่างมากต่อผู้ถือหุ้นซึ่งมีจำนวน

3,557 ราย ระบบการเงินภายในประเทศจะสะท้อนเนื่องจากความเสียหายจะตามถึงเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ การประกอบกิจการอุตสาหกรรมของบริษัทจำเลยที่จะช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศจะหมดไป และจะกระทบกระเทือนถึงระบบเศรษฐกิจทั่วไปตลอดจนบรรยากาศในการลงทุน พนักงานของบริษัทจำเลยและครอบครัวประมาณ 3,000 คนจะว่างงาน ดังนั้นศาลอุทธรณ์ขยายเวลาผ่อนชำระค่าปรับให้จำเลยออกไปนั้น จึงเป็นการใช้ดุลพินิจที่เหมาะสมกับข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งคดีแล้ว ศาลฎีกาเห็นพ้องด้วยในผลแห่งคำวินิจฉัย แต่เงื่อนไขที่ศาลอุทธรณ์กำหนดให้จำเลยทำทัณฑ์บนไว้ นั้นยังไม่เป็นหลักประกันอันมั่นคงในการที่จำเลยจะชำระค่าปรับต่อศาล ปรากฏว่าที่ศาลอุทธรณ์ให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับงวดแรก โดยให้นำเงินจำนวน 10,000,000 บาท มาชำระก่อนภายในวันที่ 30 เมษายน 2521 นั้น จำเลยได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์แล้ว คงเหลือเงินค่าปรับที่จำเลยจะต้องชำระอีก 55,744,852 บาท 24 สตางค์ จึงเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขกำหนดให้จำเลยชำระค่าปรับที่เหลือเสียใหม่

พิพากษาแก้เป็นว่า ให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับที่เหลือ 55,744,852 บาท 24 สตางค์ได้ โดยให้จำเลยผ่อนชำระงวดละไม่ต่ำกว่า 6,000,000 บาท โดยชำระงวดแรกภายในวันที่ 10 มกราคม 2522 และงวดต่อไป ภายในวันที่ 10 มกราคม ของทุกปีถัดไปจนถึงเมื่อคำพิพากษานในคดีก่อนถึงที่สุด (วันที่ 11 กรกฎาคม 2520) ได้ครบสี่ปีหกเดือน แล้วนับแต่นั้นภายในกำหนด 1 เดือน จำเลยจะต้องนำธนาคารมาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระค่าปรับที่ค้างชำระ โดยมีเงื่อนไขว่าถ้าบริษัทจำเลยไม่ชำระ หรือบริษัทจำเลยต้องเลิกกิจการไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ ธนาคารผู้ค้ำประกันจะต้องชำระค่าปรับทั้งหมดที่ค้างชำระแทนจำเลยทันที โดยจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้ทั้งสิ้น และสละสิทธิ์ไม่ยกข้อต่อสู้ใด ๆ ของจำเลยมาอ้างเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบจากการที่จะต้องถูกบังคับคดี หากจำเลยผิดนัดชำระค่าปรับงวดใดงวดหนึ่ง หรือไม่นำธนาคารมาค้ำประกันการชำระค่าปรับภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น ก็ให้บังคับคดีทันที นอกจากที่แก้ไขเป็นไปตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ โดยให้จำเลยทำทัณฑ์บนต่อศาลชั้นต้น เสียใหม่ให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ศาลฎีกาได้แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันอ่านคำพิพากษานี้ ถ้าจำเลยไม่ปฏิบัติตามก็ให้บังคับคดีได้ทันทีเช่นกัน ให้ศาลชั้นต้นดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไป

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่ศาลฎีกาให้จำเลยผ่อนระยะเวลาชำระค่าปรับน่าจะเป็นประโยชน์ เพราะในส่วนของผู้เสียหายเอง หรือโจทก์ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากการชำระค่าปรับอยู่แล้ว ไม่ว่าจะชำระช้าหรือเร็ว หนทางบำบัดความเสียหายของโจทก์คือการไป

ฟ้องคดีแพ่ง เรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเองต่างหาก การปรับจึงเป็นโทษอาญาที่จำเลยต้องชำระแก่รัฐ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ หรือป้องปรามก็ตาม ความประสงค์สำคัญ จึงเป็นเรื่องที่จะต้องบังคับเอาค่าปรับให้ได้ ถ้าจำเลยไม่มีทางชำระค่าปรับหรือยังอยู่ระหว่างไม่อาจชำระค่าปรับได้ จนศาลต้องหันไปใช้วิธีจำคุก หรือกักขังจำเลยแทนค่าปรับย่อมเป็นที่น่าเสียดาย เพราะในที่สุดก็กลับไปเป็นภาระแก่รัฐ ฉะนั้น ถ้ามีเหตุซึ่งเห็นได้ว่า จำเลยไม่ได้มีเจตนาหลีกเลี่ยงการปรับ หรือมีเหตุผลพิเศษที่ไม่อาจชำระค่าปรับในขณะนั้นได้ แต่มีทางจะชำระค่าปรับในอนาคตได้ การรอหรือผ่อนเวลาให้จำเลยก็ไม่ควรจะ เป็นความเสียหายแต่อย่างใด ยิ่งในคดีนี้ ได้ความว่าจำเลย เป็นนิติบุคคล การกักขังแทนค่าปรับย่อมทำไม่ได้ ในที่สุดก็เหลือแต่ช่องทางเดียว คือการยึดทรัพย์ ซึ่งคงจะขัดต่อบรรยากาศการลงทุน หากศาลผ่อนเวลาให้จำเลยภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมก็น่าจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายมากกว่า ผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ แต่เพื่อให้ปัญหาข้อนี้กลายเป็นหลักวิธีปฏิบัติที่แน่นอนไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการแปลความกฎหมาย ซึ่งศาลในอนาคตอาจเห็นแตกต่างกันได้ และควรกำหนดเงื่อนไขในการผ่อนเวลาให้ชัดเจน เช่น กรณีจำเลยเป็นบุคคลธรรมดาแก่นิติบุคคล กรณีที่ควรผ่อนเวลาชำระค่าปรับ หรืออาจรอการลงโทษปรับโดยสิ้นเชิง เช่น เดียวกับการรอการลงโทษจำคุก (จะได้กล่าวถึงต่อไป) ผู้เขียน เห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาโดยระบุให้อ่านศาลไว้อย่างชัดเจน และกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้ศาลนำวิธีการผ่อนชำระหรือรอการลงโทษปรับมาใช้ได้อย่างถูกต้อง เป็นธรรม

2. การชำระค่าปรับโดยบุคคลที่สามทำได้หรือไม่

ความมุ่งหมายของการลงโทษ คือมุ่งที่จะบังคับเอาแก่ผู้กระทำความผิด ในกรณีโทษอื่นนั้นพอจะเห็นได้ว่าคงไม่มีปัญหาเรื่องการรับโทษแทนกัน เช่น เมื่อศาลพิพากษาประหารชีวิตใคร คงไม่มีใครยอมตายแทน หรือแม้แต่เมื่อศาลพิพากษาจำคุก ปัญหาเรื่องการขอรับโทษแทนคงเกิดขึ้นไม่แพร่หลายนัก หรือหากเกิดขึ้นก็มีทางตรวจสอบได้ และทั้งผู้ต้องโทษ เดิมกับผู้รับโทษแทน ก็อาจมีความผิดเกิดขึ้นใหม่ ไม่มีเหตุที่จะขอเปลี่ยนแปลงตัวผู้รับโทษ แต่ในกรณีโทษปรับซึ่งบังคับเอาแก่ทรัพย์สิน (เงิน) อาจมีกรณีผู้ขอรับโทษแทน หรืออาจไม่สนใจว่าเป็นการรับโทษแทน แต่ขอชำระแทนได้ง่าย นักกฎหมายชาวอิสราเอลผู้หนึ่งเคยวิจัยพบว่า การชำระค่าปรับแทนอาจเกิดขึ้นได้ในประเทศอิสราเอลซึ่งคงไม่แตกต่างจากในประเทศต่าง ๆ หรือแม้แต่ประเทศไทยเท่าใดนัก ดังนี้

1. การชำระแทนโดยญาติ หรือมิตรสหาย บ่อนนี้อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อบุตรต้องโทษปรับ บิดา-มารดาจะขอชำระค่าปรับแทน ภรรยาต้องโทษปรับสามีจะขอชำระค่าปรับแทน หรือแม้แต่ในระหว่างมิตรสหายด้วยกันผู้มีฐานะดีกว่าอาจชำระค่าปรับแทนผู้ต้องโทษ

2. การชำระแทนโดย คิบบุทซ์ (Kibbutze) ชาวอิสราเอลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของ คิบบุทซ์ ซึ่งเป็นชุมชนคล้ายสหกรณ์ หรือนิคมอันมีความเป็นอิสระและเป็นนิติบุคคล สมาชิกของชุมชน คิบบุทซ์ ต้องทำงานเพื่อคิบบุทซ์ จึงมีรายได้ไม่มากนัก การที่สมาชิกคิบบุทซ์ต้องรับโทษจำคุก ทำให้คิบบุทซ์ขาดไร่แรงงาน การที่สมาชิกคิบบุทซ์ต้องโทษปรับย่อมกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวซึ่งต่างก็เป็นสมาชิกของคิบบุทซ์ และอาจเสียขวัญ เสียกำลังใจ บั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงาน จึงมีธรรมเนียมที่คิบบุทซ์จะชำระค่าปรับแทนสมาชิกอยู่เสมอ

3. การชำระแทนโดยบริษัทหรือห้าง เมื่อลูกจ้างหรือกรรมการของบริษัท หรือห้าง กระทำความผิด บริษัทหรือห้างอาจชำระค่าปรับแทน ยิ่งเป็นการกระทำผิดอันเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติงานของบริษัทหรือห้าง โอกาสที่จะชำระค่าปรับแทนก็ยิ่งสูงขึ้น

4. การชำระแทนโดยองค์กร หรือพรรคการเมือง บ่อนนี้เป็นเช่นเดียวกับข้างต้น เมื่อสมาชิกพรรคการเมืองกระทำความผิด พรรคอาจชำระค่าปรับแทนได้

5. การชำระแทนในกรณีมีสัญญาต่อกัน ในบางกรณีอาจมีการทำสัญญาระหว่างผู้กระทำความผิดกับบุคคลภายนอก ซึ่งบุคคลภายนอกจะต้องเข้ามาชำระค่าปรับแทน สัญญาซึ่งอาจเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย คือสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้กระทำความผิดเอาประกันภัยต่อบริษัท บุคคลภายนอกว่าถ้าตนต้องรับโทษปรับ บริษัทประกันภัยจะเข้ามาชำระแทน

6. การชำระแทนโดยสหภาพแรงงาน ซึ่งเข้ามาชำระค่าปรับแทนสมาชิกสหภาพ เฉพาะในความผิดที่เกี่ยวกับปัญหาแรงงาน³⁴

เมื่อกล่าวถึงการชำระค่าปรับแทนโดยบุคคลภายนอก อาจมีได้ 2 รูปแบบ คือ

1. การชำระแทนโดยไม่ประสงค์จะออกนาม วิธีง่าย ๆ ก็คือ การให้เงินค่าปรับแก่ผู้ถูกปรับ ให้นำไปชำระต่อศาล ส่วนความรับผิดชอบใด ๆ หรือการไต่เบียดระหว่าง

³⁴Dan Bein, "Payment of a fine by a person other than the Defendant: Law and Policy", Israel Law Review, Vol. 9, No. 3, July 1974, pp. 325-328.

ผู้ชำระค่าปรับแทนกับผู้ถูกปรับก็ว่ากันไปอีก เรื่องหนึ่ง

2. การชำระแทนโดยบุคคลภายนอกนำค่าปรับไปชำระต่อศาล จะโดยฝ่าฝืน ความประสงค์ของผู้รับโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ข้อนี้มักเป็นปัญหา เช่น ศาลจะไม่รับชำระค่าปรับได้หรือไม่? จำเลยจะหลุดพ้นความรับผิดหรือไม่?

ตามหลักปฏิบัติที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ แม้แต่ในประเทศอิสราเอลเอง พบว่าการชำระค่าปรับโดยบุคคลอื่นนำมาชำระต่อศาลตามรูปแบบที่ 2 เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ประชญาของการลงโทษปรับไม่ใช่เพราะรัฐอยากได้เงินจนไม่สนใจว่าเงินจะมาจากไหน จากกระเป๋วของใคร หากแต่ต้องการลงโทษจำเลยเป็นสำคัญ จะมีประโยชน์อันใดในการป้องปรามอาชญากรรม ถ้าจำเลยกระทำความผิดแล้วยอมให้บุคคลอื่นนำเงินมาชำระค่าปรับแทนได้ ถ้ายอมเช่นนั้น หลักทฤษฎีวิทยาและนโยบายอาณัติก็ล้มเหลว การกล่าวถึงประเด็นที่ว่า ควรยอมให้บุคคลภายนอกชำระค่าปรับแทนหรือไม่? จึงมีใช้เรื่องที่ว่าควรยอมตามรูปแบบที่ 2 หรือไม่ หากหมายความว่า แม้จะไม่ได้นำเงินมาชำระต่อศาลโดยตรง แต่เป็นที่เห็นได้ชัดว่ามาจากกระเป๋วบุคคลภายนอกผ่านมือจำเลยมายังศาลในลักษณะของการให้เปล่า ระบบการยุติธรรมควรยอมหรือไม่เพียงใด? ในข้อนี้ถ้าเป็นเรื่องที่จำเลยไปขอกู้ยืมมาจากบุคคลภายนอกแล้วมาชำระ เป็นค่าปรับ ก็ยังดูเป็นการลงโทษจำเลย เพราะจำเลยยังต้องใช้คืน จึงไม่มีผลกระทบกระเทือนปรัชญาในการลงโทษ

ในประเทศอิสราเอล เคยมีคดีที่นางชีในสำนักคารออลิคแห่งหนึ่งกระทำความผิด จึงถูกพิพากษาลงโทษปรับ 150 เหรียญ สำนักคารออลิคได้ชำระค่าปรับแทนโดยแสดงความประสงค์ต่อศาล อย่างไรก็ตาม คดีได้อุทธรณ์-ฎีกาจนถึงศาลสูงสุด ศาลมีคำสั่งว่า สำนักคารออลิคจะนำเงินจากการบริจาคของสาธารณะชนมาชำระค่าปรับแทนจำเลยไม่ได้ ไม่ชอบด้วยวัตถุประสงค์และศีลธรรมอันดี แต่เมื่อได้ความว่าจำเลยเป็นนางชีไม่มีรายได้ การลงโทษปรับโดยไม่คำนึงถึงฐานะรูปของจำเลยยอมเป็นการไม่ถูกต้อง จึงให้ยกโทษปรับเสีย³⁵

6. ในประเทศอังกฤษ ศาลเคยพิพากษาในคดี Lewis³⁶ ว่า เมื่อจำเลยต้องรับโทษปรับและบิดาขอชำระค่าปรับแทนโดยแสดงเหตุผลและหลักฐานว่าบุตรไม่มีรายได้ ศาลจะรับชำระค่าปรับแทนไม่ได้ แต่ให้คำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า จำเลยไม่มีเงินได้ จนต้องมีผู้ขอชำระ

³⁵"Dalal Rasi", (1953) 7 P.D 790, 797.

³⁶"Lewis", (1965), Criminal Law Review, p. 121.

ค่าปรับแทน จึงพิพากษาลดค่าปรับ เหลือเพียง เล็กน้อยโดยไม่ยอมให้บิดาชำระค่าปรับแทน ไม่ว่าโดยผ่านทางจำเลยหรือมาชำระต่อศาลโดยตรงก็ตาม คณมนผู้พิพากษาพิจารณภายหลังว่า แม่จำเลย จะไม่มีเงินได้ แต่บิดาร่ำรวยจนสามารถขอชำระค่าปรับแทน (10,000 ปอนด์) แต่ศาลเห็นใจลดค่าปรับให้เพราะเหตุประการเดียว คือบิดาร่ำรวย ถ้าบิดาไม่มาขอชำระค่าปรับแทน ศาลก็คงบังคับชำระเอาจากจำเลยทั้ง 10,000 ปอนด์นั่นเอง ในคดี Tew³⁷ จำเลยถูกปรับ 30 ปอนด์ ในข้อหาว่า ข่มขืนกระทำชำเราหญิงอื่น ในระหว่างอุทธรณ์ มารดาปรากฏตัวในศาลและขอชำระค่าปรับ ศาลมิได้พิพากษาว่า มารดาจะทำเช่นนั้นได้หรือไม่ตามกฎหมาย แต่ขอให้มารดาเปลี่ยนใจและขอให้จำเลยรับโทษซึ่งมารดาก็ยินยอม

ในคดี Niel³⁸ จำเลยเป็นลูกจ้างบริษัทนักสืบได้แต่งกายเป็นตำรวจโดยไม่ชอบ จึงถูกปรับ 75 ปอนด์ ศาลชั้นต้นจึงพิพากษาว่า แม่จำเลยจะยากไร้ แต่ก็ เป็นเรื่องของบริษัท นายจ้างซึ่งได้ประโยชน์จากการทำงานของจำเลยเพียงแสดงความรับผิดชอบ ศาลสูงพิพากษาแก้ว่าการวางข้อสมมติฐานว่า นายจ้างจะเข้ามาชำระค่าปรับแทน เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในประเทศเยอรมันตะวันตก การชำระค่าปรับโดยบุคคลอื่น เป็นความผิดตามกฎหมาย ศาลฎีกาของเยอรมันเคยพิพากษาว่า ถ้าเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าอาจมีบุคคลที่สามอาจเข้ามาชำระค่าปรับแทน ศาลพึงงดเว้นการลงโทษปรับ ดังนั้น ในคดีเรื่องหนึ่ง ศาลพิพากษาให้จำเลยรับโทษจำคุก โดยอ้างเหตุผลว่า จำเลยไม่มีเงินได้เสียค่าปรับ³⁹

ตามกฎหมายฝรั่งเศส แม้บุคคลที่สามหรือบุคคลภายนอกจะชำระค่าปรับแทนจำเลยไม่ได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าศาลอาจบังคับชำระค่าปรับ เอาจากบุคคลภายนอกตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ กล่าวคือ

1. จำเลยอื่นที่ถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษในความผิดเดียวกัน กล่าวคือ จำเลยทั้งหลายต้องรับผิดชอบร่วมกันในการใช้ค่าปรับในความรับผิดชอบทางแพ่ง และในการต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล ข้อนี้แสดงว่า กฎหมายฝรั่งเศสไม่ได้ถือหลักการลงโทษเป็นรายตัว เมื่อจำเลย

³⁷"Tew", (1965), Criminal Law Review, p. 252.

³⁸Ibid.

³⁹Dan Bein, "Payment of a fine by a person other than the Defendant - Law and Policy", pp. 335-336.

คนใดชำระค่าปรับมากกว่าส่วนที่ตนเองควรรับผิดชอบ ก็จะไปไล่เบี้ยกับจำเลยอื่นได้ นอกจากนี้ ศาลฝรั่งเศสยังได้ตีความกว้างขวางออกไปอีกด้วยว่า แม้จะเป็นผู้กระทำผิดหลายคนต่างฐานความผิดกัน แต่ถ้าเป็นความผิดที่ต่อเนื่องกัน ก็จะต้องถูกบังคับให้ชำระค่าปรับแทนกันด้วย เช่น ก. ทำความผิดฐานลักทรัพย์ ข. ทำความผิดฐานรับของโจร ศาลฝรั่งเศสอาจพิพากษาให้ ข. ชำระค่าปรับแทน ก. ได้ กรณีเช่นนี้ มีผู้วิพากษ์วิจารณ์มากว่าเป็นการไม่ยุติธรรม และขัดต่อการลงโทษ แต่ก็ยังไม่ได้มีการแก้ไขแต่อย่างใด

2. ทายาทของผู้กระทำผิด เมื่อศาลพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องชำระค่าปรับ และผู้กระทำผิดได้ตายลงก่อนการชำระค่าปรับ รัฐบาลฝรั่งเศสถือว่า โทษทางอาญาจะแปรสภาพเป็นหนี้ทางแพ่ง ทายาทจึงยังต้องรับผิดชอบ แต่ข้อนี้เป็นวิธปฏิบัติของรัฐบาล คือ ความเห็นของรัฐมนตรีว่าการยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการคลังเท่านั้น มิใช่คำพิพากษาศาลฎีกา และมีได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายใด

3. ผู้รับผิดชอบทางแพ่ง ในบางกรณีบุคคลที่ต้องรับผิดชอบทางแพ่ง แม้ไม่อาจเป็นจำเลยในคดีอาญาได้ก็อาจต้องถูกบังคับให้ชำระค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ เช่น เจ้าของเรือประมงซึ่งถูกจ้างกระทำผิดตามกฎหมายประมงอาจต้องชำระค่าปรับแทนลูกจ้างในบางกรณี

4. นายประกัน ในบางกรณีนายประกันอาจถูกบังคับให้ชำระค่าปรับได้ เมื่อจำเลยที่ประกันไม่สามารถชำระค่าปรับ⁴⁰

ตามกฎหมายไทย เมื่อกล่าวถึงการชำระค่าปรับโดยบุคคลที่สามย่อมหมายถึงบุคคลที่ไม่เกี่ยวในคดีนั้น แม้ในสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญา ศาลจะปรับเอาจากจำเลยบางคนได้ อย่างกฎหมายฝรั่งเศสก็ไม่ถือว่าเป็นการชำระค่าปรับโดยบุคคลที่สาม เพราะอย่างไรเสียก็เป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ส่วนบุคคลอื่น ๆ ดังกล่าวในกฎหมายฝรั่งเศส ศาลย่อมไม่อาจบังคับให้ชำระค่าปรับได้อยู่แล้ว

ฉะนั้น ตามกฎหมายไทย บุคคลภายนอกจะขอชำระค่าปรับแทนจำเลยไม่ได้ แต่ถ้าเป็นการชำระโดยผ่านจำเลย และไม่ปรากฏว่าเป็นกรณีบุคคลภายนอกนำเงินมาชำระต่อศาล ก็ถือว่าเป็นเรื่องของผู้ต้องโทษรับนำเงินมาชำระต่อศาลเอง แต่แม้กระนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าคิดว่า ถ้าเป็นที่เห็นได้ชัดว่าจำเลยไม่มีเงินเสียค่าปรับ และบุคคลภายนอกอาจชำระค่าปรับแทน การใช้

⁴⁰ โทเมน ภทริภิมย์, การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 24, วันที่ 27 ตุลาคม 2509.

ดุลพินิจลงโทษปรับและกำหนดค่าปรับอาจต้องเปลี่ยนไปตั้งกรณีในประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การลงโทษปรับได้ผลสมวัตถุประสงค์

อนึ่ง ในประเทศอิสราเอลได้มีผู้เสนอแนะว่า การชำระโทษปรับแทนโดยผู้มีความผูกพันกับจำเลยบางสถานะ เช่น สหภาพแรงงานที่จำเลยเป็นสมาชิก พรรคการเมืองที่จำเลยเป็นสมาชิก บริษัทที่จำเลยเป็นลูกจ้าง ถ้าการกระทำผิดเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของผู้ชำระค่าปรับแทน ก็น่าจะมีการแก้กฎหมายให้ทำได้ ในประเทศที่ใช้ระบบการปรับตามวันก็มีผู้เสนอให้แก้กฎหมายให้นายจ้างเสียค่าปรับแทนได้โดยเปิดเผยเช่นกัน

ปัญหาจากการไม่ชำระค่าปรับ

1. การบังคับเอาหลักทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับ

ดังกล่าวแล้วว่าโทษประหารชีวิต คือโทษที่ลงแก่ชีวิตของผู้ต้องโทษ ส่วนโทษจำคุก และกักขัง เป็นโทษที่ลงแก่เสรีภาพของผู้ต้องโทษ ในขณะที่โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน เป็นโทษที่ลงแก่ทรัพย์สินของผู้ต้องโทษ และโดยเหตุที่เป็นการบังคับเอาหลักทรัพย์สิน ซึ่งมีผลให้ผู้นั้นมีทรัพย์สินน้อยลง - แม้อาจ เป็น เพียงเล็กน้อย เทียบกันไม่ได้กับรายได้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้น เนื่องจากการกระทำ ความผิด แต่ก็ยังมีผลกระทบต่อทรัพย์สินของผู้ผู้น้อยอยู่ จึงถือว่าเป็นโทษในทาง เศรษฐกิจได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การบังคับเอาหลักทรัพย์สินไม่ เหมือนกับการบังคับเอาแก่ชีวิต ร่างกายและ เสรีภาพ เพราะกรณีชีวิตร่างกายและ เสรีภาพ เป็นการบังคับเอาจากผู้กระทำความผิดเอง ซึ่งปกติก็อยู่ใน ความควบคุมของศาลอยู่แล้ว (เว้นแต่กรณีได้ประกันตัวและหลบหนีไป) แต่โทษปรับ เป็นการบังคับเอาแก่เงินของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเรื่องนอกชีวิตและร่างกาย ผู้กระทำความผิดอาจมี หรือไม่มีให้บังคับก็ได้ ในกรณีที่มี ก็อาจยกย้ายถ่ายเทให้แก่ผู้อื่นแล้วอ้างว่าไม่มี ในกรณีที่ไม่มีจริง ๆ ก็อาจไม่สามารถกู้ยืมมาจากผู้อื่นได้ ทั้งไม่มีผู้ช่วยเหลือออกให้แทน และไม่มีทรัพย์สินอื่นที่จะ จำหน่ายแลกเปลี่ยนมาเป็นเงินเพื่อชำระค่าปรับ การบังคับให้ชำระค่าปรับจึงอาจไม่สมความ ประสงค์ของศาล และกฎหมายในการที่จะบังคับเอาค่าปรับ เพื่อเป็นการลงโทษ โดยทั่วไปจึงต้องมีการ ทดแทน หรือ เปลี่ยนโทษปรับเป็นอย่างอื่น เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้ ดังที่เรียกว่า Substitute Punishment โทษทดแทนที่เสมอกันและใช้มากที่สุดไม่ว่าในประเทศ ใด ๆ ก็คือการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ อันเป็นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินประการอื่นของผู้ต้องโทษ ปรับ ทรัพย์สินที่จะถูกยึดต้องเป็นของผู้ต้องโทษเอง หรือที่ผู้ต้องโทษเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย

ปกติแล้ว เมื่อศาลจะลงโทษปรับแก่บุคคลใด มีข้อที่ศาลต้องคำนึงอยู่หลายประการ ในกรณีที่ความผิดนั้นมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อได้ความว่าจำเลยกระทำผิด ศาลคงต้องวางโทษปรับไปตามกฎหมายจะ เปลี่ยนไปใช้โทษอื่นไม่ได้ แม้จำเลยจะทำผิดหลายหน หรือมีพฤติการณ์ซ้ำร้ายให้เห็น ศาลก็ลงโทษสถานอื่นไม่ได้ อย่างมากก็ได้แต่ลงโทษปรับไปเต็มอัตรา ในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษจำคุก หรือโทษปรับอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าได้ความว่าจำเลยกระทำความผิด ศาลอาจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งตรงนี้เองที่ศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นประกอบหลายประการ ถ้าจำเลยเป็นคนทำงานมีรายได้มั่นคง หรือมีฐานะดี โทษปรับอาจไม่กระทบกระเทือนจำเลยมากนัก เมื่อเทียบกับโทษจำคุก ถ้าจำเลยเลือกได้ คงจะเลือกโทษปรับมากกว่าโทษจำคุก แม้แต่โทษจำคุกที่ศาลให้หรือการลงโทษ หรือการรอกการลงอาญา จำเลยอาจเลือกโทษปรับมากกว่า เพื่อจะได้สิ้นสุดคดีโดยไม่ต้องมีชนกปักหลัง และถ้าจำเลยเป็นคนยากจน หรืออยู่ในชนบท การงานไม่เป็นหลักแหล่ง โทษปรับอาจมีผลร้ายต่อจำเลยมากเกินคาด ถ้าจำเลยเลือกได้ หรือศาลจะลงโทษแต่ให้ผ่อนปรน เป็นคุณแก่จำเลยอยู่บ้าง จำเลยอาจไม่ต้องการโทษปรับ เพราะในกรณีนี้โทษจำคุกที่รอกการลงอาญา หรือรอกการลงโทษอาจเป็นคุณแก่จำเลยมากกว่าอย่างอื่น หรือแม้แต่ศาลลงโทษจำคุกจริงโดยไม่มีกรรการลงโทษ จำเลยอาจพอใจยิ่งกว่าโทษปรับก็ได้ อันที่จริง เรื่องโทษมิใช่สิ่งที่จำเลยมีโอกาสเลือก แต่การพิจารณาโดยทำที่เป็นมองจากฝ่ายจำเลย เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ศาลอาจนำมาใช้ประกอบการพิจารณาในการกำหนดโทษ⁴¹ ในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ถ้าศาลรู้ว่าจำเลยเป็นคนยากไร้และอาจมีคนอื่นชำระค่าปรับแทนจำเลยได้ ศาลอาจไม่กำหนดโทษปรับ แต่ใช้โทษอื่นแทน หรือมีฉะนั้น ก็กำหนดค่าปรับเสียสูง⁴²

ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 29 ผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ผู้นั้นต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ⁴³ การยึด

⁴¹ ในกรณีจำเลยเป็นนิติบุคคล ศาลก็ต้องนำข้อนี้มาประกอบการพิจารณาเช่นกันว่าจะลงโทษจำเลยสถานใด ในอัตราใด

⁴² Dan Bein, "Payment of a fine by a person other than the Defendant Law and Policy, pp. 325-345.

⁴³ กำหนดระยะเวลา 30 วันนี้อาจกำหนดไว้ให้สัมพันธ์กับระยะเวลาอื่นอุทธรณ์-ฎีกา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 มาตรา 216 ก็ได้

ทรัพย์ให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนของการยึดทรัพย์บังคับคดีซึ่ง
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าต้องยึดทรัพย์สินคราว
เดียวกัน สำหรับใช้ค่าธรรมเนียมศาล ค่าปรับ ค่าใช้ทรัพย์หรือค่าทดแทน แต่ทรัพย์สินของจำเลย
ไม่พอใช้ครบทุกอย่าง ให้นำจำนวนเงินสุทธิของทรัพย์สินนั้นมาใช้ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ค่าธรรมเนียม
2. ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทน
3. ค่าปรับ"

แสดงว่าค่าปรับไม่มีบุริมสิทธิและถือว่าอยู่ในลำดับหลังหนี้ทางแพ่ง⁴⁴ โดยปกติ
แล้ว การยึดทรัพย์จะทำได้เมื่อได้ความว่าจำเลยไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาล
พิพากษา ในทางปฏิบัติอาจสอบถามดูจนแน่ใจแล้วว่าจำเลยไม่อาจ หรือไม่ยอมชำระค่าปรับ แต่การ
บังคับคดีอาญาจะกระทำได้อีกเมื่อคดีถึงที่สุด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา
245 แสดงว่าระยะเวลา 30 วันควรจะนับจากวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด เช่นเดียวกับที่เคยบัญญัติไว้
ในกฎหมายลักษณะอาญา อย่างไรก็ตาม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188
คำพิพากษามีผลตั้งแต่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป ฉะนั้น แม้จำเลยจะไม่เสียค่าปรับทันที
ศาลอาจเรียกประกัน หรือสั่งให้กักขังผู้ต้องโทษได้ทันที แต่เป็นการกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อน
ในระหว่างที่กฎหมายให้เวลาแก่ผู้ต้องโทษจัดการให้ได้ เงินมาชำระค่าปรับตามคำพิพากษา ระยะเวลา
เวลานี้กฎหมายกำหนดให้ 30 วัน ศาลจะมีคำสั่งเช่นนี้โดยอ้างเหตุที่ควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยง
ไม่ชำระค่าปรับ ศาลจึงอาจไม่เรียกประกันเลยก็ได้ แต่สั่งให้กักขังไปพลางก่อน เมื่อครบกำหนด
30 วันแล้ว แม้จะมีการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาก็ไม่เป็นการขัดขวางที่ศาลจะบังคับคดีไปตาม
ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ถ้าศาลจะรอให้คดีถึงที่สุดเท่านั้นจริง ๆ กฎหมายจะระบุไว้
ชัดเจน เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 92 มาตรา 98 มาตรา 99 และมาตรา 100
เป็นต้น จึงมีผลว่า ศาลอาจสั่งให้กักขังได้ทันทีตั้งแต่มีคำพิพากษาตามที่ประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 29 เปิดช่องไว้ แต่ถ้าจะยึดทรัพย์ ศาลต้องรอให้ครบ 30 วันนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุดเสีย

⁴⁴ เหตุผลที่ค่าปรับอยู่ในลำดับสุดท้ายคงเป็นเพราะกฎหมายเห็นว่ายังมีอิสรภาพของ
จำเลยเป็นประกันอยู่ ถ้าขาดอย่างใดก็ยิ่งกักขังจำเลยแทนค่าปรับได้ ดู สมพร พรหมพิทาธร,
"โทษปรับ", อัยการนิเทศ, เล่ม 31, ฉบับที่ 4, 2512, หน้า 466.

ก่อน ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ มีความเห็นว่า ระยะเวลา 30 วันนี้ ศาลมีอำนาจขยายหรือ ผัดผ่อนให้โดยยังไม่ยึดทรัพย์ทันทีโดยยังไม่ครบ 30 วันก็ได้ แต่ทั้งนี้ทำให้เหตุผลว่า "การขยาย หรือย่นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้บังคับคดี ซึ่งเป็นลักษณะวิธีพิจารณา ศาลอาจทำได้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23"⁴⁵ แต่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยในคำพิพากษา ฎีกาที่ 1579/2521 ว่า ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ที่ว่าผู้ต้องโทษปรับจะต้องถูกยึด ทรัพย์สิ้นใช้ค่าปรับนั้น ศาลอาจดำเนินการยึดทรัพย์ได้ ภายในกำหนด 5 ปี⁴⁶ การผ่อนระยะ ระยะเวลาชำระค่าปรับจึงไม่ใช่การขยายระยะเวลาการบังคับคดี จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 23 ซึ่งใช้เฉพาะในกฎหมายวิธีสบัญญัติมาใช้ในประมวลกฎหมายอาญาอันเป็น กฎหมายสารบัญญัติไม่ได้⁴⁷

2. การบังคับเอาแก่ตัวผู้ต้องโทษปรับ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่า ปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สิ้นใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะ ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาล จะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้ ความในวรรคสองของ มาตรา 24 มีให้นำมาใช้บังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ"

ข้อนี้แสดงว่าตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีผลใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับ จำเลยอาจถูกกักขังแทนค่าปรับได้ และจะใช้วิธีจำคุก แทนค่าปรับดังในสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญาไม่ได้เช่นกัน นอกจากนี้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวล

⁴⁵ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1, หน้า 884.

⁴⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99

⁴⁷ ที่ศาลฎีกากล่าวว่า จะนำกฎหมายวิธีสบัญญัติมาใช้ในประมวลกฎหมายอาญา อันเป็น กฎหมายสารบัญญัตินั้นที่จริง ประมวลกฎหมายอาญาก็มีบางมาตรา เป็นหลักบัญญัติการบังคับตามคำ พิพากษาน่าจะเป็น เรื่องวิธีพิจารณา หรือวิธีสบัญญัติ ที่จริงศาลน่าจะกล่าวว่า มาตรา 23 ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่นำมาใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดย เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการบังคับค่าปรับทางอาญา ดู หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1579/2521, หน้า 884

กฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 มาตรา 6 บัญญัติว่า " เมื่อประมวลกฎหมายอาญาได้ใช้บังคับแล้ว ใน การจำคุกแทนค่าปรับตามกฎหมายใด ไม่ว่ากฎหมายนั้นจะบัญญัติไว้ประการใด ก็ให้นำประมวล กฎหมายอาญามาใช้บังคับ แต่สำหรับความผิดที่ได้กระทำก่อนวันที่ประมวลกฎหมายอาญาใช้บังคับ มิให้กักขัง เกินกว่าหนึ่งปีสำหรับโทษปรับกระหนงเดียวและสองปีสำหรับโทษปรับหลายกระหนง" บท บัญญัตินี้ก่อให้เกิดผล 2 ประการ คือ

1. การจำคุกแทนค่าปรับไม่ว่ามีผู้ถูกปรับตามกฎหมายใดทั้งสิ้น เป็นอันต้อง เปลี่ยนเป็นการกักขังแทน นับแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป
2. ความผิดที่กระทำก่อนประมวลกฎหมายอาญาใช้บังคับ จะต้องใช้กฎหมายที่ เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด คือ เมื่อเปลี่ยนมาเป็นกักขังแล้วจะกักขังเกินกว่า 1 ปีสำหรับความผิด กระหนงเดียว หรือ 2 ปีสำหรับโทษปรับในความผิดหลายกระหนงไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1625/2500, 571/2501)

ในสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญา บทบัญญัติในมาตรา 18 วรรคแรก บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ปรับ และมีใช้ค่าปรับภายใน 15 วันนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ก็ให้ยึด ทรัพย์สินสมบัติมั่นใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นให้เอาตัวมั่นจำคุกแทนค่าปรับ" ได้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์เป็น อันมากกว่า การจำคุกแทนค่าปรับเป็นการไม่สมควร เพราะโทษปรับเป็นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สิน แต่กลับไปบังคับเอาแก่อิสระ เสรีภาพของบุคคลแทน นอกจากนี้ โทษจำคุกแทนค่าปรับก่อให้เกิดความ ไม่ยุติธรรมระหว่างคนมีกับคนจน กล่าวคือ คนมีเงินไม่ต้องถูกจำคุก แต่คนจนที่ไม่มีเงินต้องถูก จำคุกแทน ประการสำคัญ คือ โทษปรับมีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกในระยะเวลายาว และช่วยให้ ผู้กระทำความผิดไม่ต้องไปคลุกคลีกับบุคคลผู้กระทำความผิดบางประเภทในเรือนจำ การเปลี่ยน จากโทษปรับไปสู่โทษจำคุกอีก เป็นการทาลายวัตถุประสงค์ของโทษปรับโดยสิ้นเชิง เรื่องนี้ได้มีข้อ เสนอมาตั้งแต่ครั้งที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้วว่า ควรหาวิธีบังคับเร่งรัดอย่างอื่น เช่น บังคับให้ ผู้ถูกลงโทษทำงานโยธาแทนเงินค่าปรับ เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติในประเทศอื่น ๆ หรือแม้แต่ใน ประเทศไทยเองก็เคยมีพระราชบัญญัติจัดระเบียบ เทศบาลให้ เปลี่ยนโทษปรับ เป็นการทางานแทนได้ อยู่แล้ว ข้อนี้มีผู้เห็นว่า " เหตุที่เห็นว่าบังคับให้ผู้ถูกปรับทางานแทนเงินค่าปรับได้ก็เนื่องจาก แรงงานและทรัพย์ เป็นสิ่งที่ขาดกันไม่ได้ เพราะทรัพย์ เป็นสิ่งที่ได้จากแรงงาน และแรงงานเป็น

สิ่งที่ก่อให้เกิดทรัพย์สิน⁴⁸

ข้อคัดค้านการจำคุกแทนค่าปรับในแง่เดียวกันนี้ ในต่างประเทศก็มีผู้คัดค้านเป็นอันมาก ในมลรัฐวิกตอเรียในประเทศออสเตรเลีย มีการใช้โทษจำคุกแทนค่าปรับอย่างแพร่หลาย นักกฎหมายบางคนกล่าวว่า ข้อนี้มีที่มาจากวิธปฏิบัติในสมัยโบราณที่ว่าลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ต้องทำงานแก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นการล้างหนี้ ในปี ค.ศ. 1971 คณะกรรมาธิการปรับปรุงกฎหมายอาญาของมลรัฐวิกตอเรีย เคยเสนอแนะว่า การจำคุกแทนค่าปรับน่าจะนำมาใช้ในลำดับก่อนการยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับด้วยซ้ำ ซึ่งเป็นเหตุให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญามลรัฐนี้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกแทนค่าปรับได้ แม้จะมีหนทางยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับก็ตาม⁴⁹

ในการประชุมตรวจพิจารณาร่างประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันได้มีผู้เสนอให้เปลี่ยนจากโทษจำคุกแทนค่าปรับมาเป็นโทษกักขัง แต่ก็มีผู้ทักท้วงอยู่ด้วยโดยให้เหตุผลว่า แม้โทษจำคุกจะไม่เหมาะสมกับการเป็นโทษทดแทนค่าปรับ การให้ทำงานโยธอาจทดแทนได้ดีกว่า แต่การจำคุกเปิดโอกาสให้มีการใช้ให้ผู้ต้องโทษทำงานได้ แต่การกักขังจะใช้ให้ทำงานไม่ได้ ถ้าให้ผู้ถูกปรับที่ไม่มีเงินมารับโทษกักขังอาจเป็นเหตุให้คนกล้ากระทำความผิดมากขึ้น การไม่มีเงินเสียค่าปรับน่าจะเห็นอกเห็นใจ แต่เป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้ ถ้าจะเอาคุมขังไว้เท่านั้นจะเท่ากับขย่งให้คนกระทำความผิด จะเป็นอันตรายแก่คนหมู่มาก⁵⁰

กฎหมายต่างประเทศที่ยกมาอ้างอิงยืนยันว่ามีการใช้โทษจำคุกแทนโทษปรับ คือประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมัน มาตรา 28 มาตรา 29 ประมวลกฎหมายอาญา

⁴⁸ เนติบัณฑิต, "โทษปรับ", นิติศาสตร์, แผนกสามัญ, ปีที่ 9, เล่ม 12, มีนาคม, 2479, หน้า 1010.

⁴⁹ Richard G. Fox and Arie Freiberg, "Fines: The Law in Victoria", pp. 582-583.

⁵⁰ รายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 11 34/2482, วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2482, หน้า 2.

อิตาลี มาตรา 19^{๕๑} ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศตุรกี มาตรา 37 ประมวลกฎหมาย
 อาญาของประเทศนิวซีแลนด์ มาตรา 8 ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส ฉบับ ค.ศ.
 1867 มาตรา 9 ส่วนกฎหมายต่างประเทศที่ใช้โทษกักขัง หรือควบคุมตัวแทนใช้โทษปรับ คือ
 ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศจีน มาตรา 42 และประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น
 มาตรา 18 แต่กฎหมายทั้งสองยอมให้ผู้รับโทษทำงานตามที่มอบหมายได้ ประธานในที่ประชุม
 ขณะนั้น คือ นาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ มีความเห็นว่า การเปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษกักขังจะ
 เป็นผลดีกับผู้ต้องโทษมากกว่าโทษจำคุก เช่น ในการกระทำความผิดครั้งต่อไปยังอาจรอการลง
 อาญาได้ ส่วนที่ห่วงเรื่องการให้ผู้กระทำความผิดทำงานนั้น ให้ความเห็นว่า "การทำงานน่าจะ
 เป็นระเบียบของราชทัณฑ์มากกว่า... จะขังและใช้งานเฉพาะ เช็ดห้อง ถูห้องอยู่ตั้ง 2 ปี โดย
 ไม่ให้ทำงานอย่างใดเลยไม่ได้ จะต้องแก้ไขให้ใช้ทำงานได้"^{๕๒} ในที่สุดที่ประชุมเห็นด้วยกับ
 ประธาน และมีความเห็นว่า วิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษกักขังควรเป็นอย่างไรให้เป็นไปตาม
 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อนี้จึงเป็นที่มาของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ดังกล่าว ใน
 การกักขังแทนค่าปรับนั้น เดิมเคยถืออัตรา 5 บาทต่อหนึ่งวัน ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขในปี พ.ศ.
 2518 ได้เปลี่ยนตามอัตราค่าของเงินเป็น 20 บาทต่อหนึ่งวัน และในปี พ.ศ. 2530 ได้แก้ไขเป็น
 อัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวัน^{๕๓} ไม่ว่าในกรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขัง

^{๕๑} "บันทึกของนายยอร์ช ปาดูซ์ ที่ปรึกษาการร่างกฎหมายของรัฐบาลสยามเกี่ยวกับการ
 การร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 18, ฉบับที่ 2, มิถุนายน
 2531, หน้า 23.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๕๓} ในกรณีค่าปรับ เมื่อเทียบเป็นจำนวนวันที่จะต้องกักขังแล้วเหลือเศษอยู่ เช่น ศาล
 ปรับ 800 บาท ย่อมคิดเป็นวันปรับได้ 11 วัน และเหลือเศษอยู่ 30 บาท ที่ประชุมสัมมนา
 พิศึกษาหัวหน้าศาล ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2520 มีความเห็นว่า ให้ปิดเศษทั้ง ศาสตราจารย์
 จิตติ ตังศภัทย์ เคยให้ความเห็นไว้เมื่อครั้งที่ถืออัตรา 5 บาทต่อหนึ่งวันว่า "กำหนดกักขังแทนค่า
 ปรับถืออัตรา 5 บาทต่อหนึ่งวัน เหตุนี้เศษของ 5 บาทย่อมจะไม่คิด ในเมื่อไม่มีกฎหมายให้ปิดเศษ
 เป็น 5 บาท" ดู รายงานการสัมมนาการประชุมกลุ่มที่ 3 เอกสารประกอบการสัมมนาผู้พิพากษา
 หัวหน้าศาลทั่วประเทศ พ.ศ. 2520 (5-9 กันยายน) หน้า 2 ดู
 สุทธิ อินทุเศรษฐ, "ปิดเศษ", ดุลพินิจ, เล่ม 6, ปีที่ 24, 2520, หน้า 46.

เกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่ 40,000 บาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้
 กักขังแทนค่าปรับ เป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปีก็ได้ ส่วน การคำนวณระยะเวลา
 นั้นให้นับวัน เริ่มกักขังแทนค่าปรับรวม เข้าด้วย คือพอเริ่มกักขังก็นับ เป็นหนึ่งวัน โดยไม่ต้อง
 คำนึงถึงเศษชั่วโมง เช่น ศาลสั่งปรับ 7,000 บาท พอเริ่มกักขังก็นับ เป็นหนึ่งวัน ยังเหลือเวลา
 ยังต้องรับโทษกักขังอีก 99 วัน^{๕๔} ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังอยู่ก่อนมีคำพิพากษาก็ให้หัก
 จำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับโดยถืออัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวันเช่นกัน แต่ถ้า
 ผู้นั้นต้องคำพิพากษาให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับก็ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากโทษจำคุกเหลือ
 เท่าใดจึงเอาออกมาหักกับ เงินค่าปรับ เมื่อผู้ต้องโทษปรับถูกกักขังแทนค่าปรับ
 จนครบกำหนดแล้วก็ให้ปล่อยตัวในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด แต่เนื่องจากกฎหมายไม่ได้มีความ
 ประสงค์ในเรื่องกักขังเป็นหลัก การกักขังเกิดขึ้นเนื่องจากการไม่ชำระค่าปรับเท่านั้น ฉะนั้น ถ้า
 กักขังไปได้เท่าใด ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระ เท่าจำนวนที่ เหลืออยู่ก็ให้ปล่อยตัวไปทันที หรือถ้า
 ชำระบางส่วนก็ให้หักออกบางส่วน เช่น ศาลตัดสินปรับ 7,000 บาท เมื่อกักขังมาได้ 10 วัน
 (คิดแทนเงินค่าปรับได้ 700 บาท) เมื่อผู้ต้องโทษนำเงินมาชำระ 6,300 บาท ก็ต้องปล่อยตัว
 ทันที^{๕๕}

อย่างไรก็ตาม การกักขังแทนค่าปรับดังกล่าว เป็นเรื่องของผู้ต้องโทษไม่ยอมหรือไม่
 อาจชำระค่าปรับ แต่ถ้าอยู่ในระหว่างเวลา 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา แม้ผู้ต้องโทษยังไม่
 ชำระค่าปรับก็ได้และศาลเห็นควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกัน

^{๕๔} ถ้าศาลพิพากษาปรับจำเลยเมื่อเวลา 16.00 น. ของวันที่ 1 พฤษภาคม และ
 จำเลยแถลงในต่อนั้นว่าไม่มีเงินชำระค่าปรับ ที่ประชุมข้าราชการฝ่ายตุลาการในการสัมมนาทาง
 วิชาการ มีความเห็น (39-6) ว่าศาลออกหมายกักขังแทนค่าปรับได้ทันทีโดยอาศัยเหตุสงสัยว่า
 จำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับและยอมนับวันที่ 1 พฤษภาคมดังกล่าวเป็นวันแรก ดู ระเบียบ
ราชการฝ่ายตุลาการและข้อเสนอแนะจากการสัมมนา, ภาค 6, หน้า 674 อนึ่งกฎหมายมิได้
 กำหนดว่าการ เริ่มกักขังให้ทำได้วันใดไม่เหมือนโทษจำคุกที่มาตรา 22 บัญญัติว่า ให้เริ่มตั้งแต่วันมี
 คำพิพากษา การกักขังแทนค่าปรับจึงอาจเริ่มวันใดก็ได้ เช่น ศาลอาจให้เวลาไปหาเงินมาชำระ
 ค่าปรับเสียก่อน ดู สมพร พรหมพิตร, "โทษปรับ", หน้า 470-471.

^{๕๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30

หรือจะสั่งให้เรียกกักขังผู้นั้นไปพลางก่อนก็ได้ การกักขังแทนค่าปรับ เช่นนี้ก็จะต้องคิดเทียบแล้วหักออกจากจำนวนค่าปรับในอัตรา 70 บาทต่อหนึ่งวันเช่นกัน วิธีที่ผู้ต้องโทษจะเสี่ยงไม่ต้องถูกกักขัง ทั้ง ๆ ที่มีเหตุอันสมควรสงสัยว่าจะหลีกเลี่ยง ก็คือ การนำเงินค่าปรับมาชำระ หรือให้ประกันแก่ศาลตามที่ศาลเรียก^{๕๖}

การกักขังแทนค่าปรับย่อมใช้ไม่ได้กับการลงโทษชนิดบุคคล เมื่อนิติบุคคลหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ โทษทดแทนตามประมวลกฎหมายอาญาในขณะนี้มีประการเดียว คือการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ^{๕๗} ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า น่าจะมีมาตรการอื่นทดแทนเพิ่มขึ้น

การยึดทรัพย์สินหรือการกักขังแทนค่าปรับ เป็นเรื่องของการบังคับคดีและแม้จะเป็นโทษก็เป็นโทษทดแทนค่าปรับซึ่งเป็นอำนาจแห่งกฎหมาย ไม่จำเป็นต้องกล่าวไว้ในคำพิพากษา ศาลบางแห่งมักกล่าวไว้ในคำพิพากษาว่า ถ้าไม่ชำระค่าปรับให้จัดการตามมาตรา 29 มาตรา 30 ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลแตกต่างประการใดกับการไม่กล่าว เพราะแม้ไม่กล่าวไว้ การยึดทรัพย์สินหรือการกักขังแทนค่าปรับก็ทำได้อยู่ดี^{๕๘} ยิ่งกว่านั้น ถ้าศาลกล่าวไว้ในคำพิพากษาโดยกล่าวลงผิดลำดับ เช่น ให้กักขังเลย ทั้งที่จำเป็นต้องยึดทรัพย์สินก่อน เพราะมีเหตุที่อาจยึดทรัพย์สินได้ คำพิพากษานั้นย่อมไม่ถูกต้อง ดังที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัย เมื่อครั้งที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 429/2476 ว่า "เมื่อใดคำพิพากษาวางโทษปรับเป็นเงินยอม เป็นความประสงค์ของกฎหมายที่จะบังคับให้ เป็นไปตามคำพิพากษากการจำคุกแทน เงินค่าปรับจะพึงทำต่อ เมื่อไม่มีทาง

^{๕๖} ประกันเงินที่นี่ เป็นคนละ เรื่องกับการปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เข้าใจว่าต้องทำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 274 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เพราะเป็นการบังคับคดีอย่างหนึ่ง ดู สมพร พรหมพิตร, "โทษปรับ", หน้า 467

^{๕๗} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2513

^{๕๘} ในทางปฏิบัติ มักจัดการตามมาตรา 30 เลย คือให้กักขังแทนค่าปรับโดยไม่มีผู้จะชำระ มาตรา 29 คือการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ซึ่งอาจดูเป็นความสะดวกของฝ่ายรัฐมากกว่า ที่จริงเมื่อศาลลงโทษปรับเล็กน้อยเช่น 500 บาท หรือ 1,000 บาท น่าจะอยู่ในวิสัยที่ยึดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษใช้ค่าปรับได้ ไม่น่าจะใช้วิธีกักขังแทนค่าปรับ ถ้าทำได้เช่นนี้ น่าจะสมเจตนารมณ์ของกฎหมายมากกว่า

จะได้เงินค่าปรับ" ฉะนั้น แม้ในระหว่างจำคุกแทนค่าปรับ (ปัจจุบันคือกักขัง) ถ้าโจทก์สามารถนำ ยึดทรัพย์สินได้ ศาลก็ควรสั่งปล่อยจำเลยจะจำคุกหรือกักขังต่อไปไม่ได้ แม้จะมีหมายแดงแจ้งโทษ เด็ดขาดไปแล้ว ศาลก็อาจออกหมายปล่อยจำเลยได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1087/2479) แต่ถ้า จำคุก (ตามกฎหมายเดิม) หรือกักขัง (ตามประมวลกฎหมายอาญา) จนครบกำหนดแล้ว แม้มีช่อง ทางจะยึดทรัพย์สินก็ทำไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 339/2471) ในกรณีที่อยู่ระหว่างต้องโทษทดแทน ถ้า โจทก์นำยึดทรัพย์สินผู้ต้องโทษจะขอรับโทษทดแทน เช่น จำคุก หรือกักขังต่อไปโดยไม่ยอมให้ยึดทรัพย์สิน ย่อมไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 267/2484) ในกรณีที่ชำระเงินค่าปรับไปแล้วบางส่วน แล้วถูกกักขัง ในส่วนที่ยังค้างอยู่ ผู้ต้องโทษจะขอรับเงินค่าปรับคืน แล้วขอยืดเวลากักขังต่อออกไปเพื่อแทนเงินค่า ปรับทั้งหมดก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2503)

โทษกักขังตามมาตรา 18 (3) นั้น มาตรา 24 บัญญัติว่า ให้กักขังไว้ในสถานที่ กักขังซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ และถ้าศาลเห็นเป็นการสมควรจะสั่งในคำพิพากษาให้กักขัง ผู้กระทำความผิดไว้ในที่อาศัยของผู้นั้นเองหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขัง ได้เพื่อให้เหมาะสมกับประเภท หรือสภาพของผู้ถูกกักขังก็ได้ อย่างไรก็ตาม มาตรา 29 บัญญัติว่า เมื่อมีการกักขังแทนค่าปรับมิให้นำเอาความในวรรคสองของมาตรา 24 ซึ่งว่าด้วยการกักขังในที่ อาศัยของผู้นั้นเองหรือของผู้อื่น หรือสถานที่อื่นที่ถูกกักขังได้มาใช้บังคับ แสดงว่าต้องกักขังในที่ที่ มิใช่ที่อยู่อาศัยของผู้ถูกปรับเองหรือของผู้อื่น หากแต่ต้องกักตัวไว้ในสถานที่กักขังโดยเฉพาะ ใน เรื่องนี้ทางราชการโดยกรมราชทัณฑ์ก็ได้มีระเบียบและมีการจัดตั้งสถานที่กักขังโดยเฉพาะดังกล่าว เช่น สถานที่กักขังกลางที่ปทุมธานี (จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2504) รับผู้ต้องโทษกักขังของศาลในเขต กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงรวม 14 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2529-2530 มีผู้ต้องกักขังอยู่ ในสถานที่ดังกล่าวประมาณ 400 คน ในจังหวัดอื่น ๆ มีสถานที่กักขัง ๗ สถานที่ตำรวจภูธรจังหวัด สถานีตำรวจภูธรอำเภอ ซึ่งมีศาลตั้งอยู่ในเขตนั้น ๆ ในกรุงเทพมหานครก็มีที่สถานีตำรวจนครบาล ทุกแห่ง^{๖๖} ทั้งยังได้มีระเบียบเกี่ยวกับการควบคุมดูแลสถานที่กักขัง ระเบียบเกี่ยวกับการทำ งานของผู้ต้องโทษกักขังด้านความสะอาด อนามัยและสุขาภิบาล ซึ่งผู้ควบคุมดูแลอาจใช้ให้ไปทำ งานในสถานที่อื่นก็ได้ การกักขังห้ามใช้เครื่องพันธนาการและต้องแยกผู้ต้องขังชายและหญิง

^{๖๖} คำชี้แจงของกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับผู้ต้องโทษกักขัง พ.ศ. 2529-2530 หน้า 1.

จากกัน⁶⁰ ในปี พ.ศ. 2506 ก็ได้มีพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา กำหนดวิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องกักขัง และให้อำนาจอธิบดีกรมราชทัณฑ์ออกกระเบียบต่าง ๆ ได้⁶¹

มีปัญหว่า การกักขังแทนค่าปรับตาม มาตรา 29 จะเป็นอย่างเดียวกับโทษกักขังตาม มาตรา 18 (3) หรือไม่ ข้อนี้มีผู้เห็นว่าไม่ใช่ โดยอ้างว่า แม้กักขังจะเป็นโทษชนิดหนึ่ง แต่กักขังแทนค่าปรับเป็นคนละอย่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นสภาพบังคับแทนโทษปรับ ไม่ใช่โทษอาญาในตัวของมันเองตาม มาตรา 18 กักขังนั้นศาลกักขังได้ในกรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน และจะกักขังไว้ไม่เกิน 3 เดือนเท่านั้น นอกจากนี้ ศาลกำหนดเวลากักขังเท่าใด จะเปลี่ยนไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะ เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก ในกรณีที่ผู้ต้องโทษกักขังฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของสถานที่กักขัง ส่วนกักขังแทนค่าปรับนั้นสืบเนื่องมาจากค่าปรับ ศาลจึงอาจกักขังได้ถึง 2 ปี การกักขังแทนค่าปรับก็สามารถยุติลงในเวลาใดก็ได้ ถ้าจำเลยนำค่าปรับมาชำระ⁶² นอกจากนี้ยังมีผู้เห็นว่ากรณีที่ มาตรา 29 ซึ่งว่าด้วยการกักขังแทนค่าปรับ ไม่ให้ห้ามวรรคสองของ มาตรา 24 มาใช้ แสดงให้เห็นชัดว่า กักขังกับกักขังแทนค่าปรับแตกต่างกัน⁶³ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า การกักขังแทนค่าปรับ ก็คือโทษอย่างหนึ่ง เพราะถ้าไม่ใช้โทษแล้ว จะระบุว่าเป็นสภาพบังคับใดก็ไม่ถนัด ข้อนี้นี้เป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้ระหว่างปรับและกักขังแทนค่าปรับ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนจากกักขังเป็นจำคุก ตามมาตรา 27 เพียงแต่เมื่อผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับย่อมมีหลักปฏิบัติและหลักกฎหมาย เป็นพิเศษต่างหาก ต่างจาก

⁶⁰ คำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ 121/2500 วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.

2500.

⁶¹ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2506 มาตรา 4 และมาตรา 5

⁶² อาชีพ วิจิตเวชการ, "แง่ฉงนในการนับโทษต่อ", ดุลพาท, 2510, หน้า 36-37.

⁶³ สมพร พรหมหิตาธร, "โทษปรับ", หน้า 467-468. และ พิพัฒน์ จักรางกูร, "เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก", ดุลพาท, เล่มที่ 2, ปีที่ 21, พ.ศ. 2517, หน้า 29-41.

การกักขังธรรมดาเพราะเหตุว่า "แทนค่าปรับ"⁶⁴ ในเรื่องนี้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 403/2517 วินิจฉัยว่า เมื่อผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 ทำผิดตามข้อกำหนด กล่าวคือ ผ่าฝืนระเบียบวินัยของสถานที่กักขัง ศาลอาจเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกได้ ซึ่งเป็นการวางข้อกฎหมาย สำหรับมาตรา 27 และมาตรา 29 แต่ในคดีดังกล่าว ศาลเห็นว่า แม้ข้อกฎหมายจะไปได้เช่นนั้น แต่ตามพฤติการณ์แห่งคดีแล้ว ศาลอาจสั่งว่า ยังไม่สมควรเปลี่ยนโทษกักขังเป็นจำคุกก็ได้

ในเรื่องของการนับโทษต่อ ผู้เขียนเห็นว่า โทษจำคุกก็ดี โทษกักขังก็ดี หรือโทษกักขังแทนค่าปรับก็ดี ย่อมนับโทษต่อกันได้ทุกกรณี ฉะนั้น ถ้าจำเลยถูกศาลพิพากษาปรับสองคดี คดีละ 700 บาท และมีค่าขอให้นับโทษต่อเมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับก็ชอบที่ศาลจะให้กักขังแทนค่าปรับทั้งสองคดี และนับโทษต่อกันได้ เพราะถ้าไม่นับโทษต่อกันไม่ได้ก็จะทำให้วันกักขังแทนค่าปรับซ้อนกัน เช่น แทนที่จะเป็นการกักขังแทนค่าปรับ วันละ 70 บาทก็จะกลายเป็นวันละ 140 บาท ซึ่งก็ไม่ใช่ว่าเป็นวัตถุประสงค์ของกฎหมายให้เป็นเช่นนั้น⁶⁵

ในต่างประเทศ มีทั้งที่ใช้โทษจำคุกแทนโทษปรับ และโทษกักขังแทนโทษปรับในสหรัฐอเมริกา หลายมลรัฐใช้โทษจำคุก แต่บางรัฐก็ใช้โทษกักขัง ในรัฐแคลิฟอร์เนียถ้าผู้ต้องโทษไม่ชำระค่าปรับจะถูกจำคุกแทนค่าปรับในอัตรา 2 เหรียญต่อวัน แต่การจำคุกจะต้องไม่ยาวนานเกินกว่าระยะเวลาซึ่งผู้นั้นอาจถูกจำคุกได้ ถ้าศาลจะลงโทษจำคุกแต่แรก (กฎหมายอาญา รัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 1205) ในมลรัฐคอนเนตทิคัต ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับอาจถูกจำคุกแทนค่าปรับได้ในอัตรา 3 เหรียญต่อวัน (กฎหมายอาญา มาตรา 18-63) ในมลรัฐเมสซาชูเซต การจำคุกแทนค่าปรับ ถืออัตรา 1 เหรียญต่อวัน แต่อาจขอเลือกใช้วิธีคุมประพฤติแทน ถ้ามีเหตุอันสมควรศาลก็จะอนุญาต การผิดเงื่อนไขการคุมประพฤติ มีผลให้ต้องโทษจำคุก (กฎหมายอาญา มาตรา 144) ในมลรัฐมิชิแกน ผู้ต้องโทษอาจถูกจำคุก หรือกักขังก็ได้ (กฎหมายอาญา มาตรา 769.3) แต่ระยะเวลาจำคุกจะไม่ยาวกว่า 90 วัน ในมลรัฐนิวยอร์ก จำเลยอาจ

⁶⁴ วิชิต บุญถนอม, "การกักขังแทนค่าปรับ เป็นโทษหรือไม่", ตุลพาท, 2511, หน้า 119.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ต้องโทษจำคุกแทนค่าปรับจนกว่าจำเลยจะนำเงินมาชำระ แต่ทั้งนี้ถ้าเป็นความผิดประเภท felony จะต้องไม่มากกว่า 1 ปี (กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐนิวยอร์ก มาตรา 470 D ค.ศ. 1969) ในประเทศที่ใช้ระบบ day-fine นิยมใช้โทษจำคุกแทนโทษกักขัง แต่จะกำหนดไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าถูกปรับในอัตรา หรือปริมาณกี่วันปรับ ถ้าไม่มีเงินเสียค่าปรับจะถูกจำคุกกี่วัน โดยถือเป็นหลักว่า ยิ่งโทษปรับสูงขึ้นเพียงใด อัตราการเพิ่มขึ้นของโทษจำคุกจะยิ่งลดลง ทั้งนี้เพื่อความคุ้มครองจำคุกมิให้มากเกินไป เช่น ในประเทศสวีเดน ถ้าถูกปรับ 5 วันปรับ อาจต้องเปลี่ยนเป็นจำคุก 10 วันจำคุก แต่ถ้าต้องโทษปรับ 180 วันปรับจะถูกเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกครั้งเดียว คือ 90 วันจำคุกเท่านั้น เป็นต้น⁶⁶

การรอและการเลิกบังคับชำระค่าปรับ

1. การรอการบังคับชำระค่าปรับ

เมื่อศาลพิพากษาให้ปรับจำเลย จำเลยย่อมมีเวลาที่จะปฏิบัติ คือ นำค่าปรับมาชำระภายในกำหนดเวลา 30 วัน ในกรณีที่ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงการชำระค่าปรับ จำเลยก็ไม่ถูกกักขัง แต่มีเวลาที่จะนำเงินมาชำระถึง 30 วัน กำหนดระยะเวลา 30 วันนี้ มีปัญหาว่าจะทุเลาได้หรือไม่เพียงใด ในข้อนี้ มีปัญหาที่ควรพิจารณาตั้งแต่เบื้องต้นว่า

ก. ศาลรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ เช่นเดียวกับการรอการลงโทษจำคุก หรือที่เรียกว่ารอลงอาญาได้หรือไม่

ข. ถ้าศาลลงโทษปรับแล้ว จะทุเลาการบังคับ คือยังไม่ปรับทันที หรือไม่ปรับภายในกำหนดเวลา 30 วันได้หรือไม่

ปัญหาทั้งสองนี้เป็นคนละส่วนกัน ปัญหาประการแรกเป็นเรื่องอำนาจศาลในตอนที่พิพากษา ปัญหาหลังเป็นเรื่องของการบังคับคดีอาญาในเรื่องโทษปรับ

ในปัญหาข้อแรก เรื่องการรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ (Suspension of Sentences) นั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ให้อำนาจศาลแต่เฉพาะกรณีการลงโทษจำคุกซึ่งศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ไม่ได้มีกฎหมายใดเปิดช่องทางให้ศาลให้อำนาจรอการลงโทษปรับได้ ผลเสียที่เกิดขึ้นประการหนึ่งก็คือ ผู้กระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ศาลจะลงโทษ

⁶⁶ วีรพล ปานะบุตร, "โทษปรับในสวีเดน", วารสารอัยการ, หน้า 32-33.

ปรับ เพราะสภาพแห่งความผิดไม่ถึงขั้นจะลงโทษจำคุก ไม่ได้รับประโยชน์จากการบรรเทาโทษ ดังกล่าว ในบางกรณีผู้กระทำผิดโดยไม่เจตนา หรือความผิดไม่ร้ายแรง และไม่มีเงินชำระค่าปรับ อาจต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ผลจึงกลายเป็นว่ารัฐก็ไม่ได้รับค่าปรับและยังสิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินในการดูแลผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ ผู้ถูกกักขังต้องเสียสุขภาพจิต และอาจกลายเป็นอาชญากรขึ้นได้ ทั้งไม่มีผลในทางเบ็ดหลาบเกรงกลัวในการที่จะกระทำ หรือไม่กระทำความผิดอีก เพราะถือว่ารับโทษเสร็จไปแล้ว ถ้าสามารถรอกการลงโทษได้ในส่วนของโทษปรับก็ยังคงเป็นข้อเดือนใจว่ามีชนกปกป้องอยู่อย่างกระทำให้ขึ้นอีก ถ้าทำผิดอีกก็จะมีผลร้ายรุนแรงขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวความคิดในต่างประเทศว่าควรนำวิธีการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษมาใช้กับโทษปรับด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประมวลกฎหมายที่บัญญัติขึ้นนานแล้ว บัญญัติไว้ในมาตรา 25 ยอมให้มีการรอกการลงโทษได้ ทั้งในกรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ⁶⁷ ในขณะที่กฎหมายลักษณะอาญา และประมวลกฎหมายอาญาของไทย ไม่อนุญาตเมื่อครั้งมีการร่างประมวลกฎหมายอาญา กรรมการบางท่าน เช่น หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เห็นว่าน่าจะมีการรอกการลงอาญาโทษปรับได้ โดยให้เหตุผลว่า เรื่องใดไม่สมควรลงโทษก็ไม่ควรลงโทษ⁶⁸ กรรมการชาวต่างประเทศบางคน เช่น นายบรูเนย์ ก็เห็นว่าควรรอกการลงอาญาโทษปรับได้โดยอ้างกฎหมายของประเทศอิตาลี แต่กรรมการส่วนใหญ่เห็นว่า ถ้ารอกการลงอาญาโทษปรับก็จะเลยไปถึงโทษรับทรัพย์สินด้วย อีกประการหนึ่ง หลักมียู่ที่ว่าเมื่อทำผิดต้องรับโทษ แต่เพราะไม่ยอมให้มีชื่อว่า ผู้ต้องโทษเป็นคนขี้คุก จึงรอกการลงอาญาไว้ ส่วนโทษปรับไม่ทำให้เกิด ฉายา หรือจุดด่างพร้อยในชีวิต จึงควรต้องรับโทษทันที อย่างไรก็ตามกรรมการมิได้พิจารณาใน

⁶⁷Article 25 "When any of the following persons is sentenced to penal servitude or imprisonment for not more than three years or a fine of not more than five thousand yen, the execution of the sentence may, according to circumstances, be suspended by that sentence for a period not less than one year nor more than five years as from the day when the sentence becomes irrevocable"

⁶⁸รายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่

ประเด็นที่ว่า ถ้าผู้ต้องโทษไม่มีเงินชำระค่าปรับ ก็จะต้องรับโทษกักขัง ซึ่งก็คงเป็นจุดต่างพริ้วยใน ชีวิตเหมือนกัน ผู้เขียนเห็นว่า ถ้าไม่ให้อำนาจศาลรอลงโทษปรับในที่สุดผู้ต้องโทษอาจต้องรับโทษ กักขังแทน และในความผิดที่มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ ถ้าศาลเมตตาจำเลย วิธีปฏิบัติจะกลายเป็นว่าศาลไม่ลงโทษปรับ เพราะต้องปรับทันที แต่เสียงไปลงโทษจำคุกซึ่งหนักกว่าแทนแล้วรอลง อาญาอันจะมีผลให้จำเลยไม่ต้องรับโทษใดเลย วิธีการเช่นนี้ไม่สู้จะดีนัก เพราะบางทีการรับโทษ ปรับทันที อาจดีกว่าการต้องโทษจำคุกแล้วรอลงอาญา อย่างไรก็ตามที่ประชุมร่างประมวลกฎหมาย อาญาเห็นควรไม่ให้รอลงอาญาโทษปรับ โดยอ้างตัวอย่างในกฎหมายต่างประเทศ เช่น ของ ประเทศสวีเดน เซอร์แลนด์ ที่ให้รอลงอาญาเฉพาะโทษจำคุก^{๑๑}

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การรอลงอาญาโทษปรับน่าจะมีผลดีดังนี้

1. น่าจะเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจได้มากขึ้น และเหมาะสมขึ้น เช่น เมื่อ กฎหมายได้บัญญัติให้ลงโทษจำคุกและปรับ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลอาจใช้ดุลพินิจรอลงโทษ ได้ตามเห็นสมควร และยุติธรรมเป็นคดี ๆ ไป
2. การรอลงโทษปรับ เปิดโอกาสให้ศาลคุมความประพฤติแก่ผู้กระทำความ ผิดได้ งานของสำนักงานคุมประพฤติก็จะขยายขอบเขตมากขึ้น แม้ผู้กระทำผิดที่มีเงินและศาลสั่งรอ การลงโทษปรับโดยไม่ยอมปรับทันที และสั่งให้คุมประพฤติบุคคลนั้น ผู้นั้นก็จะเกิดความรู้สึกกลัว เกรง และยับยั้งชั่งใจในการกระทำผิดครั้งต่อไป
3. ผู้กระทำผิดโดยขาดเจตนา และไม่มีเงินชำระค่าปรับ ไม่ต้องรับโทษกักขัง อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ยากจน
4. รัฐจะเบาภาระเสียค่าใช้จ่ายเลี้ยงดูผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในแต่ละปีมี จำนวนไม่ใช่น้อย ในปี พ.ศ. 2527 เฉพาะที่สถานีที่กักขังกลาง อาเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี รัฐต้องเสียงบประมาณถึง 1,352,260 บาท และในปี พ.ศ. 2528 เพิ่มขึ้นเป็น 1,425,880 บาท ในปี พ.ศ. 2529 เพิ่มขึ้นถึง 1,601,007 บาท และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปีตามสภาวะ

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, อนึ่งมีกรรมการบางท่าน อ่าน มาตรา 25 แห่งประมวลกฎหมาย อาญาของประเทศญี่ปุ่นดังกล่าวแล้วตีความว่า ไม่ใช่เรื่องของการรอลงอาญาโทษปรับ (ความเห็น ของพระยาธิบดีพลีธรรมประคัลภ์) แต่ที่ปรึกษากฎหมายชาวต่างประเทศบางคน เช่น นายอาร์ กิ ยอง กับนายยอง บรูเนย์ เห็นว่า เป็นเรื่องให้ศาลมีอำนาจรอลงอาญาได้

ค่าครองชีพ และการหาอาหารเลี้ยงดู (งบประมาณนี้สำหรับผู้ต้องโทษกักขังตามคำพิพากษา และ กักขังแทนค่าปรับรวมกัน)⁷⁰

5. สถานที่กักขังในปัจจุบัน คือ สถานีตำรวจเป็นส่วนใหญ่มักคับแคบไม่ถูก สุกลักษณะ และใช้กักขังผู้ต้องหาอื่น ๆ ด้วย การรอกการลงโทษปรับจะแบ่งเบาปัญหาข้อนี้

6. การรอกการลงโทษปรับ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดกลับไปประกอบอาชีพ เลี้ยงครอบครัวของตัวเองได้ตามปกติ ไม่ทำให้ครอบครัวเดือดร้อนอันจะมีผลต่อ เศรษฐกิจของชาติ โดยส่วนรวม⁷¹

แม้กระนั้นก็ตาม การรอกการลงโทษปรับอาจมีผลเสียดังนี้

1. การรอกการลงโทษปรับ และใช้มาตรการนี้บ่อย อาจทำให้มีผู้กระทำความผิด กฎหมายเล็ก ๆ น้อย ๆ มากขึ้น เช่นความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก ซึ่งทั้งผู้ใช้รถและ ใช้ถนน จะขาดระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น รวมทั้งความผิดที่กระทำด้วยความมั่งง่ายอาจมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยไม่ต้องยำเกรงต่อกฎหมาย เพราะไม่ต้องรับโทษปรับทันที

2. รัฐย่อมขาดรายได้เพื่อนำเงินค่าปรับ เข้ามาใช้ในงบประมาณแผ่นดินส่วนหนึ่ง เป็นที่ยอมรับกันว่าในเวลาที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นอันมาก ถ้าเจ้าหน้าที่เข้มงวดในการรักษา กฎหมาย ก็จะได้ค่าปรับเข้างบประมาณของรัฐเป็นจำนวนมาก ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2529 รัฐมี รายได้จากค่าปรับทุกประเภทรวมกัน (เปรียบเทียบปรับ, ปรับภาษีอากร, และค่าปรับตามคำ พิพากษาศาล) ถึง 1,465,416,950.32 บาท ในปี พ.ศ. 2530 มีจำนวนถึง 1,331,143,552.41 บาท ในปี พ.ศ. 2531 มีรายได้จากการนี้ถึง 1,409,827,656.28 บาท อันนับว่าเป็นจำนวนมหาศาล⁷²

ตารางต่อไปนี้นำมาจากรายงานรายละเอียดเงินรายได้งบประมาณแผ่นดิน หมวด งบรายได้อื่น จัดทำโดยกรมบัญชีกลาง

⁷⁰ ข้อชี้แจงของกรมราชทัณฑ์ เกี่ยวกับผู้ต้องโทษกักขังประกอบการพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา เมื่อ พ.ศ. 2530, หน้า 1

⁷¹ วัชรินทร์ บัณฑิตวิญญูสกุล, "หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3015/2531", คำพิพากษาศาลฎีกา, ฉบับพิมพ์โดยสำนักงานส่งเสริมตุลาการ 2531.

⁷² รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณต่าง ๆ จัดทำโดยกรมบัญชีกลาง

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2526

ประเภท		รับจริง	
4. <u>งบรายได้อื่น</u>			
4.1	เสตมภ์ฎชากรและค่าปรับ	รวมบาท	1,339,323,193 33
	เสตมภ์ฎชากร		399,556,621 35
	ค่าปรับสุรา		213,935,010 20
	ค่าปรับภาษีอากร		85,275,627 37
	ค่าปรับ เปรียบ เทียบคดี		107,870,076 18
	ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา		55,658,430 50
	ค่าปรับอื่น		477,009,427 73

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2527

4. <u>งบรายได้อื่น</u>			
4.1	เสตมภ์ฎชากรและค่าปรับ	รวมบาท	1,397,651,274 00
	เสตมภ์ฎชากร		492,362,642 31
	ค่าปรับสุรา		157,834,260 28
	ค่าปรับภาษีอากร		60,870,572 68
	ค่าปรับ เปรียบ เทียบคดี		110,164,091 79
	ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา		39,388,492 50
	ค่าปรับอื่น		537,031,214 44

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ 2528

ประเภท	รับจริง
<u>งบรายได้อื่น</u>	
4.1 แสตมภ์ฤชากรและค่าปรับ รวมบาท	1,588,916,558 72
แสตมภ์ฤชากร	591,360,529 91
ค่าปรับสุรา	150,852,783 73
ค่าปรับภาษีอากร	137,439,402 70
ค่าปรับ เปรียบ เทียบคดี	135,992,207 39
ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา	39,686,293 50
ค่าปรับอื่น	533,585,341 49

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2529

4. <u>งบรายได้อื่น</u>	
4.1 แสตมภ์ฤชากรและค่าปรับ รวมบาท	1,465,416,950 32
แสตมภ์ฤชากร	678,004,721 35
ค่าปรับสุรา	172,670 00
ค่าปรับภาษีอากร	98,775,224 83
ค่าปรับ เปรียบ เทียบคดี	125,051,168 21
ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา	36,782,828 50
ค่าปรับอื่น	526,630,337 43

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2530

ประเภท	รับจริง
4. <u>งบรายได้อื่น</u>	
4.1 แสตมภ์ดูชากรและค่าปรับ รวมบาท	1,331,143,552 41
แสตมภ์ดูชากร	703,129,654 39
ค่าปรับสุรา	12,234,192 80
ค่าปรับภาษีอากร	75,872,888 82
ค่าปรับ เปรียบเทียบคดี	123,737,984 60
ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา	31,338,108 00
ค่าปรับอื่น	374,830,723 80

รายละเอียดเงินรายได้แผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2531

4. <u>งบรายได้อื่น</u>	
4.1 แสตมภ์ดูชากรและค่าปรับ รวมบาท	1,409,827,656 28
แสตมภ์ดูชากร	724,404,295 66
ค่าปรับสุรา	15,080 00
ค่าปรับภาษีอากร	74,003,197 51
ค่าปรับ เปรียบเทียบคดี	155,424,194 34
ค่าปรับตามพระราชบัญญัติจรรยา	47,130,669 00
ค่าปรับอื่น	408,850,219 77

3. การให้ศาลรื้อการลงโทษปรับได้ จะทำให้คดีไปสู่ศาลมากยิ่งขึ้น เพราะผู้กระทำผิดย่อมทราบว่า การปฏิเสธในชั้นสอบสวน และไปรับสารภาพในชั้นศาลจะมีโอกาสการลงโทษปรับได้มาก การเปรียบเทียบของพนักงานสอบสวนจะลดลงการนำเงินค่าปรับอย่างสูงไปชำระก็จะเกิดขึ้นน้อย ในที่สุดก็จะมีคดีรื้อโรงศาลมาก อันจะทำให้เกิดปัญหาในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

4. โทษปรับ เป็นโทษที่เบาอยู่แล้ว ถ้าไม่นับโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งเป็นโทษที่มีลักษณะแตกต่างออกไป ทั้งไม่กระทบกระเทือนเสรีภาพใด ๆ การรื้อการลงโทษปรับทำให้จุดมุ่งหมายในการลงโทษด้อยไป ยิ่งในกรณีของนิติบุคคลกระทำผิด ถ้ารื้อการลงโทษปรับได้แล้ว นิติบุคคลแทบจะไม่ต้องรับโทษอาญา

5. การกำหนดโทษปรับที่ศาลจะรื้อการลงโทษได้คงต้องได้สัดส่วนกับการรื้อการลงโทษจำคุก ขณะนี้ ถ้าศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ให้ศาลรื้อการลงโทษได้ สัดส่วนนี้เมื่อเทียบกับค่าปรับ ก็คือปรับไม่เกิน 40,000 บาท และเป็นโทษปรับในอัตราสูงสุดตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย เมื่อมีการรื้อการลงโทษปรับ ก็คือ การรื้อการลงโทษที่ปรับไม่เกิน 40,000 บาทนั่นเอง คดีความผิดตามกฎหมายอื่นที่มีโทษปรับสูง เช่น กฎหมายภาษีอากร กฎหมายศุลกากร กฎหมายแร่ ก็ไม่มีทางรื้อการลงโทษปรับได้ ในที่สุดผลดีที่คาดว่าจะได้จากการรื้อการลงโทษปรับ ก็จะไม่เกิดขึ้นอยู่นั่นเอง⁷³

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า ผลเสียของการรื้อการลงโทษปรับนั้น น่าจะคลี่คลายไปได้มากด้วยการนำระบบงานคุมประพฤติเข้ามา ข้อที่เกรงกันว่า ถ้ารื้อการลงโทษปรับได้ ผู้กระทำผิดจะไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองอาจไม่มีน้ำหนักเพราะการตกอยู่ในระบบงานคุมประพฤติดังเป็นภาระของผู้ต้องโทษ และอาจส่งวอร์มในการกระทำผิดในอนาคตได้ ในเรื่องที่รัฐจะขาดรายได้นั้น อันที่จริงก็ไม่ใช่จุดมุ่งหมายใหญ่ที่สุดของการมีโทษปรับ การที่ไม่ให้อำนาจศาลรื้อการลงโทษปรับในทุกกรณี เช่น เมื่อมีโทษปรับเกิน 40,000 บาท ก็ยังเปิดช่องทางให้รัฐมีรายได้ในเรื่องนี้อยู่ ถ้าจะนำข้อนี้มาคิด การรื้อการลงโทษปรับก็เป็นเช่นเดียวกับการรื้อการลงโทษจำคุก คือ ไม่ใช่เรื่องที่ศาลจะต้องรอเสมอไป ผู้กระทำผิดที่ต้องการให้คดีไปสู่ศาลเพื่อหวังรอ

⁷³ กฎหมายเหล่านี้ให้อำนาจศาลปรับได้ เป็นจำนวนหลาย เท่าของมูลค่าแห่งทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งความผิด จึงอาจมีจำนวนเป็นล้านบาทได้

การกำหนดโทษ ก็ต้องเสี่ยงกับอีกหลายเรื่อง เช่น การถูกฟ้องเป็นจำเลย การถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาการจำคุกนาย และการที่ศาลอาจไม่รอการลงโทษ จนแม้เมื่อรอแล้ว ก็อาจต้องถูกคุมประพฤติ ภาวะเหล่านี้ ถ้ามีเงินเสียค่าปรับน่าจะยอมตามที่พนักงานสอบสวน เปรียบเทียบหรือยอมชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูงมากกว่า ฉะนั้น ถ้ามีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในระหว่างที่ยังมิได้ดำเนินการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การนำวิธีการชลอการฟ้องเข้ามาใช้ หรือแม้จะมีการแก้ไขแล้ว และนำมาตราการทั้งหลายมาใช้ควบคู่กัน โดยให้ศาลรอการลงโทษปรับได้ ถ้าจำนวนค่าปรับไม่เกินจำนวน 40,000 บาท ก็จะเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น⁷⁴ ศาลเองก็จะมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้มากขึ้น ส่วนที่ว่าเมื่อมีการรอการลงโทษปรับแล้วมีการทำความผิดขึ้นอีก เห็นสมควรคิดโทษรวมกันอย่างไร และเมื่อคิดโทษรวมกันแล้ว จำเลยยังไม่มีเงินชำระค่าปรับ จะใช้มาตรการกักขังแทนอย่างไร เช่น หากจำเป็นต้องเกิน 2 ปี เป็นเรื่องรายละเอียดในกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง

2. การทะเลาะการบังคับชำระค่าปรับ

ปัญหาที่ควรพิจารณาอีกข้อหนึ่งดังกล่าวข้างต้น คือ เมื่อศาลกำหนดโทษปรับและลงโทษปรับไปแล้วจะทะเลาะการลงโทษปรับได้หรือไม่? ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 บัญญัติว่า "ศาลมีอำนาจสั่งให้ทะเลาะการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทะเลาะจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้

1. เมื่อจำเลยวิกลจริต
2. เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก

⁷⁴ ได้เคยมีการขอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสอง และ มาตรา 58 วรรคแรก แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวได้ตกไปโดยผลของการยุบสภา เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531 แต่เป็นเรื่องการแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องการคุมประพฤติ หากมีการเสนอขอแก้ไขกลับไปใหม่โดยขอแก้ มาตรา 56 วรรคแรก ซึ่งเดิมกล่าวแต่เรื่องการรอการลงโทษจำคุก ให้คลุมถึงการรอการลงโทษปรับด้วยในการแก้ไขคราวเดียวกัน ก็จะเป็นการสะดวกและเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. ถ้าจำเลยมีครรภ์แต่เจ็ดเดือนขึ้นไป

4. ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงเดือน

ในระหว่างทุเลาการบังคับอยู่นั้น ให้ศาลสั่งพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจัดให้บุคคลดังกล่าวแล้วอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควร"

มาตรา 247 วรรคสอง บัญญัติว่า "หญิงใดจะต้องประหารชีวิต ถ้ามีครรภ์อยู่ ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อนแล้วจึงให้ประหารชีวิต"

มาตรา 248 บัญญัติว่า "ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะทุเลาการประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยกมาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับ

ถ้าผู้วิกลจริตนั้นหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต"

ข้อนี้เห็นได้ว่า การทุเลาการบังคับคดีอาญามีได้กรณีโทษจำคุก หรือกรณีประหารชีวิตเท่านั้น การทุเลาการลงโทษกักขัง หรือปรับ หรือแม้แต่การกักขังแทนค่าปรับย่อมทำไม่ได้ แม้จำเลยจะวิกลจริต หรือคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงหนึ่งเดือน ถ้ากรณีเป็นโทษจำคุกก็ทุเลา แต่ถ้าเป็นการต้องโทษปรับ ก็ต้องชำระค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และถ้าไม่มีเงินชำระค่าปรับก็ต้องรับโทษกักขังแทนค่าปรับ ผลที่อาจเกิดขึ้นก็คือ จำเลยอาจต้องวิกลจริต มีครรภ์แก่คลอดบุตรหรือรักษาตัวหลังคลอดบุตรอยู่ในสถานที่กักขังนั้นเอง^{7๖}

ผู้เขียนเห็นว่า สำหรับการทุเลาโทษปรับ เพียงอย่างเดียวอาจไม่เป็นปัญหาเท่าใดนัก ถ้ามีมาตรการรอการลงโทษปรับดังกล่าวข้างต้น ทั้งเวลานี้มีแนวโน้มที่ศาลยอมให้ผ่อนชำระค่าปรับได้อยู่แล้ว แต่ในกรณีการกักขังแทนค่าปรับ (รวมทั้งการกักขังในฐานะที่เป็นโทษในตัวเอง) การทุเลาหรือผ่อนเวลายังไม่มีกฎหมายอนุญาต เมื่อครั้งที่ใช้กฎหมายลักษณะอาญาซึ่งใช้คู่กันมา กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้รับโทษปรับและไม่มีเงินเสียค่าปรับต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ ผลก็คือเมื่อมีเหตุอันควรบรรเทาโทษจำคุก ก็ได้ประโยชน์จากการทุเลาโทษจำคุกแทน

^{7๖} โปบุลย์ เพ็ญรัฐ, "การกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 จะทุเลาการบังคับได้หรือไม่", ตุลพาท, เล่มที่ 9, ปีที่ 8, 2504, หน้า 971-972.

ค่าปรับ เมื่อบัดนี้เปลี่ยนไปให้กักขังแทนค่าปรับ การทุเลาก็เกิดขึ้นไม่ได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าน่าจะมีการแก้ไขกฎหมายให้ทุเลาทษกักขังแทนค่าปรับได้เช่นกัน

3. การผ่อนชำระค่าปรับ

ในส่วนของการผ่อนชำระค่าปรับนั้น ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1579/2521 วินิจฉัยไว้ดังกล่าวข้างต้นแล้วว่า เมื่อนิติบุคคลขอผ่อนชำระค่าปรับจะถือว่านิติบุคคลนั้นไม่ชำระค่าปรับไม่ได้ การผ่อนเวลาให้จำเลยชำระค่าปรับช้าเร็วเพียงใดย่อมเป็นดุลพินิจของศาลตามความยุติธรรมและตามความเหมาะสม เพราะศาลมีเวลายืดทรัพย์มาชำระค่าปรับได้ถึง 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99 เมื่อมีคำพิพากษาฎีกาเช่นนี้ การผ่อนเวลาชำระค่าปรับ ซึ่งแม้จะไม่ใช้การทุเลาเสียทีเดียวนัก เพราะศาลอาจให้จำเลยชำระค่าปรับบางส่วนก่อน แต่ก็มีผลเป็นการแบ่งเบาภาระจำเลยไปได้มาก อย่างไรก็ตาม เพื่อมิให้ปัญหาข้อนี้เป็นเรื่องของความเห็นหรือแปลตีความกฎหมาย ซึ่งยังลักลั่นกันอยู่ ทั้งในหลักการและเหตุผล⁷⁶ เช่น มีผู้เห็นว่าเป็นการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 มาใช้บ้าง เป็นการนำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99 เรื่องอายุความยืดทรัพย์มาใช้บ้าง เป็นเรื่องของหลักทั่วไปที่ไม่มีกฎหมายห้ามอำนาจศาลมิให้ผ่อนเวลาบ้าง⁷⁷ จึงน่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ให้มีการ

⁷⁶ ที่ประชุมสัมมนาผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เคยมีมติว่า การปรับเป็นโทษชนิดหนึ่ง และการกักขังแทนค่าปรับเป็นวิธีการบังคับชนิดหนึ่ง จึงนำมาตรา 23 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับได้โดยอนุโลม ฉะนั้น เมื่อครบกำหนด 30 วัน และจำเลยนำเงินค่าปรับมาชำระบางส่วน และขอผ่อนชำระต่อไป ศาลก็ควรอนุญาต (มีผู้ออกเสียง 26 ราย ไม่เห็นด้วย 19 ราย) ดู รายละเอียดราชการฝ่ายตุลาการ และข้อเสนอแนะจากการสัมมนา, ภาค 6, หน้า 673-674. แต่ศาลฎีกาไม่ได้ให้เหตุผลเช่นนี้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1579/2521.

⁷⁷ มีข้อที่น่าสังเกตด้วยว่า จำเลยในคำพิพากษาฎีกาที่ 1579/2521 เป็นนิติบุคคลซึ่งถ้าศาลไม่ยอมผ่อนเวลาให้ก็มีแต่ต้องยึดทรัพย์โดยไม่มีทางกักขังแทนค่าปรับ การผ่อนเวลาแก่จำเลยที่เป็นทั้งนิติบุคคล และอ้างเหตุผลทางเศรษฐกิจการลงทุน ซึ่งควรรับฟังได้ จึงควรมีน้ำหนักที่ศาลจะผ่อนเวลายาวมาก มีผู้ตีความตามคำพิพากษาศาลอยู่บ้างว่าถ้าข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำเลยเป็นบุคคลธรรมดา การไม่สามารถชำระค่าปรับอาจอ้างเหตุผลชัดเจนเหมือนจำเลยในคดีนี้ได้ยาก ศาลอาจไม่ผ่อนเวลาก็ได้ โดยใช้วิธีตีความกฎหมายที่ผุดผ่องออกไปอีกแบบหนึ่ง

ผ่อนเวลาหรือขยายเวลาชำระค่าปรับ โดยให้ศาลมีดุลพินิจภายในกรอบของกฎหมาย เช่น ศาลอาจให้ชำระเป็นงวด ๆ ไม่เกินเท่านั้นเท่านั้นงวด ภายในเวลาไม่เกินเท่านั้นเท่านั้นปี และอาจให้ศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติด้วยก็ได้

ในต่างประเทศ การผ่อนเวลาชำระค่าปรับ มีใช้ในหลายประเทศ เช่นประเทศเยอรมัน ประเทศออสเตรีย ประเทศสเปน ประเทศนอร์เวย์ การผ่อนเวลาเช่นนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีรายได้ตามกำหนดเวลา และการปรับอาจเกิดคนละช่วงเวลากับการมีรายได้ เช่นข้าราชการ หรือผู้มีเงินเดือนที่มีกำหนดจ่ายเป็นคราว ๆ เกษตรกรที่มีรายได้ตามฤดูกาล. ในทางจิตวิทยากล่าวกันว่า การผ่อนเวลาทำให้ผู้ต้องโทษต้องชำระค่าปรับหลายหน จึงมีผลดีในทางทำให้ผู้นั้นรู้สึกสำนึกถึงความผิดของตนเองทุกครั้งที่ต้องชำระค่าปรับอันจะทำให้เข็ดหลาบ และไม่กระทำผิดขึ้นอีก ซึ่งนับว่าได้ผลดีกว่าการชำระค่าปรับจำนวนมาเพียงหนเดียว⁷⁸

ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายอาญามลรัฐแคลิฟอร์เนีย ยอมให้ผ่อนชำระได้ (fine in installments) เพื่อหลีกเลี่ยงการต้องจำคุก ผู้ไม่ชำระค่าปรับแต่ถ้าจำเลยผิดนัดไม่ชำระตามงวดที่กำหนด ศาลอาจยกเลิกการผ่อนชำระและให้ผู้นั้นรับโทษจำคุกแทน (กฎหมายอาญา ค.ศ. 1968 มาตรา 1205) ในมลรัฐคอนเนตทิคัท และมลรัฐเมสซาชูเซต ก็มีผลเป็นอย่างเดียวกัน แต่กฎหมายอาญาของมลรัฐเมสซาชูเซต บทที่ 279 มาตรา 1 ยอมให้ศาลกล่าวในคำพิพากษาว่า จำเลยจะต้องชำระคราวเดียว หรือศาลจะยอมให้ผ่อนชำระ (one payment or in installment) อย่างไรก็ตามก็ได้ความว่า ผู้ต้องโทษยากไร้ในเวลาต่อมา ศาลอาจยกเลิกค่าปรับงวดต่อไปที่เหลือได้ หรือถ้าค่าปรับเหลือน้อยกว่า 10 เหรียญ ศาลก็อาจยกเลิกค่าปรับที่เหลือได้เช่นกัน ในมลรัฐมิชิแกน การคุมประพฤติ และการผ่อนชำระค่าปรับอาจนำมาใช้ด้วยกันได้ (กฎหมายอาญา มาตรา 600.4815 ค.ศ. 1968)

ในปี ค.ศ. 1971 ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาได้พิพากษาในคดีสำคัญเรื่องหนึ่งคือ Tate v. Short⁷⁹ ในเรื่องการจำคุกแทนค่าปรับ ในคดีดังกล่าวผู้ร้องต้องโทษปรับตามคำพิพากษา 9 คดีรวมกันเป็นจำนวนเงิน 425 เหรียญสหรัฐ ในข้อหาทำผิดกฎจราจร ผู้ร้องอ้าง

⁷⁸ โกเมน ภัทภริมย์, "โทษปรับ", บทบัญญัติ, ปีที่ 16, ตอน 3 กันยายน 2516, หน้า 459.

⁷⁹ 401 U.S. 395 (1971).

ว่าเป็นคนยากไร้ ไม่อาจชำระค่าปรับได้ตามกฎหมายของมลรัฐเท็กซัส เมื่อผู้ต้องโทษไม่อาจชำระค่าปรับได้ ก็ให้รับโทษจำคุกแทนในอัตรา 5 เหยียดต่อหนึ่งวัน หลังจากผู้ต้องโทษจำคุกแทนค่าปรับมาแล้ว 21 วัน ก็ได้ยื่นคำร้องว่ากฎหมายเรื่องการจำคุกแทนค่าปรับของมลรัฐเท็กซัสขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าในแง่ที่ว่า เป็นการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายผิดมนุษยธรรม หรือขัดต่อความเสมอภาคในการรับโทษก็ตาม ศาลในมลรัฐเท็กซัส จึงไม่รับคำร้องโดยอ้างว่า ความยากจนไม่เป็นเหตุปฏิเสธความรับผิดชอบ เมื่อชำระค่าปรับไม่ได้ก็ต้องรับโทษจำคุกตามกฎหมาย ไม่มีส่วนใดที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยอ้างคำพิพากษาศาลสูงสุดสหรัฐที่เคยตัดสินมาก่อนแล้วในคดี Williams v. Illinois^{๘๐} ผู้ร้องจึงฎีกาต่อศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกา ศาลสูงสุดได้พิพากษาว่าคดี Williams v. Illinois ดังกล่าวไม่เป็นบรรทัดฐานอีกต่อไปโดยให้เหตุผลว่า แม้การเปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษจำคุกจะไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เท็กซัสไม่ได้กำหนดโทษจำคุกไว้แต่เดิมกำหนดแต่เพียงโทษปรับสถานเดียว แล้วอนุโลมใช้กฎหมายอาญาตามหลักทั่วไปว่า ถ้าไม่ชำระค่าปรับให้จำคุกแทนค่าปรับวันละ 5 เหยียด จึงเห็นได้ชัดถึงการเลือกที่รักมักที่ชังในกฎหมายนี้ว่า ถ้าผู้กระทำผิดจนจากราจร เป็นผู้มีเงินก็จะไม่มีวันได้รับโทษจำคุกเลย แต่ถ้าผู้กระทำผิดกฎหมายเดียวกัน มาตราเดียวกัน เป็นผู้ยากไร้ ผู้นั้นจะต้องรับโทษจำคุก ความแตกต่างระหว่างผู้ที่รับโทษปรับและรับโทษจำคุก จึงมิได้อยู่ที่ความชั่วร้ายของผู้นั้น หรือความหนักเบาของการกระทำผิด แต่กลายเป็นเพราะฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิด กฎหมายที่เลือกที่รักมักที่ชังเช่นนี้ ขัดต่อหลักความเสมอภาค ซึ่งรัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Unconstitutional) ผู้พิพากษาศาลสูงสุดอีกผู้หนึ่ง (Mr. Justice Blackmun) ซึ่งมีความเห็นร่วมกับฝ่ายข้างมาก แต่ได้แยกทำคำพิพากษาด่างหากอีกฉบับหนึ่ง ถึงกับชี้ช่องอย่างชัดเจนว่า วิธีที่จะทำให้อกฎหมายจรรยาจรของมลรัฐเท็กซัสชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็คือแก้ไขให้ความผิดตามกฎหมายดังกล่าวให้มีโทษจำคุกด้วย ส่วนศาลจะลงโทษจำคุกหรือปรับแก่ใครก็เป็น เรื่องในคดีนั้น ๆ และแม้ไม่มีเงินชำระค่าปรับจะถูกจำคุกแทนก็ไม่เป็นไร เพราะคนมีเงินอาจต้องรับโทษจำคุกแต่แรกแล้วก็ได้

คำพิพากษานี้ แสดงถึงเหตุผล และความจำเป็นในการที่จะกำหนดโทษปรับไว้ตามกฎหมาย เป็นอย่างดีว่า เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้น แต่เมื่อใช้โทษปรับลงโทษบุคคลบางคนอาจทำให้อกลับไปสู่การลงโทษจำคุกกระยะสั้นอยู่นั่นเอง และทำให้เกิดความไม่เป็น

ธรรมชั้น ถ้าบุคคลนั้นไม่มีเงินในขณะที่บุคคลอื่นมีเงินชำระค่าปรับซึ่งจะทำให้ไม่มีเงินจะรับโทษจำคุก แต่เหตุผลของศาลสูงสุดสหรัฐวางอยู่บนหลักที่ว่า รัฐธรรมนูญคุ้มครองความเสมอภาค (The Equal Protection Clause of The Fourteenth Amendment)⁸¹ แต่ในกรณีของประเทศอื่น เช่นประเทศไทย เหตุผลดังกล่าวคงต้องยกขึ้นอ้างในชั้นกฎหมายในเวลาออกกฎหมายมิใช่ในเวลาศาลวินิจฉัยคดี คำพิพากษานี้อาจจะไม่เกี่ยวกับการผ่อนเวลาชำระค่าปรับ แต่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกในระยะสั้นซึ่งถ้าไม่ยอมให้มีการผ่อนเวลาก็อาจนำไปสู่ผลอย่างเดียวกันนี้ได้

4. การเลิกบังคับชำระค่าปรับ

ภาระของจำเลยในการชำระค่าปรับย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

1. จำเลยชำระค่าปรับครบถ้วนแล้วตามที่กำหนดในคำพิพากษา ค่าปรับที่ชำระไปแล้วนี้ จำเลยจะขอคืนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2503, 172/2481) ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2503 จำเลยชำระค่าปรับไปแล้วบางส่วน จึงนึกขึ้นได้จึงขอให้ศาลสั่งคืนค่าปรับและจะขอรับโทษกักขังแทนทั้งหมด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โทษปรับนี้จำเลยชำระไปถูกต้องตามกฎหมายแล้ว เป็นอันเลิกบังคับชำระในส่วนนั้น และไม่มีการที่จะต้องคืน ส่วนโทษปรับที่ยังไม่ชำระ ถ้าไม่มีเงินชำระก็ต้องรับโทษกักขังแทนค่าปรับ จำเลยอาจโต้แย้งได้ก็เพียงว่า การกักขังแทนค่าปรับควรมีกำหนดมากน้อยกี่วัน มิใช่ว่าจะมาขอเงินค่าปรับคืน

2. เมื่อจำเลยถูกยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับจนครบกำหนดแล้ว ก็ไม่มีการที่จะต้องบังคับชำระค่าปรับจากจำเลยอีก กรณีมีการกักขังเกินกว่าจำนวนวันที่จะต้องรับโทษ ก็ไม่มีกฎหมายเปิดช่องให้คิดทอนเป็นเงินคืนแก่จำเลยวันละ 70 บาทต่อวันแต่อย่างใด

3. เมื่อจำเลยตาย โทษยอมเป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิดดังกล่าวแล้วข้างต้น

4. การบังคับชำระค่าปรับย่อมสิ้นไปด้วยอายุความ อายุความที่เกี่ยวกับโทษปรับมี 3 อย่าง คือ อายุความฟ้องร้องคดีที่มีอัตราโทษปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (5) อย่างหนึ่ง ซึ่งมีกำหนดเวลาฟ้องร้องคดีภายใน 1 ปี นับแต่วันกระทำความผิด อายุความ

⁸¹Leonard Orland, "Justice, Punishment, Treatment, The Correctional Process", The Free Press, New York., 1973, p. 3.

นี้เป็นกำหนดเวลาฟ้องคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือโทษจำคุกตั้งแต่ 1 เดือนลงมาและมีโทษปรับด้วย อายุความล่วงเลยการลงโทษปรับ ตามมาตรา 98 อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษปรับผู้ใด ผู้นั้นยังมีได้รับโทษกิติ ได้รับความแต่ยังไม่ครบถ้วนโดยหลบหนีก็กิติถ้ายังมีได้ตัวผู้นั้นมารับโทษ นับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือวันที่ผู้นั้นหลบหนี เกินกำหนดเวลา 5 ปี สำหรับคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือจำคุกตั้งแต่ 1 ปีลงมา และมีโทษปรับด้วย อายุความนี้เป็นเรื่องของการเลิกบังคับชำระค่าปรับ เพราะเหตุล่วงเลยการบังคับชำระค่าปรับ อายุความอีกอย่างหนึ่งก็คือ อายุความการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือการกักขังแทนค่าปรับ ตามมาตรา 99 ถ้ามิได้ยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับภายใน 5 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด จะยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับอีกไม่ได้ เว้นแต่เป็นการกักขังแทนค่าปรับซึ่งทำต่อ เนื่องกับการลงโทษจำคุก เพราะการรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาอาจมีกำหนดเกินกว่า 5 ปีก็ได้ ถ้าเคร่งครัดกับอายุความ 5 ปี เสียแล้ว อาจล่วงเลยเวลาจนไม่อาจให้จำเลยรับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อ เนื่องได้อีก^{๑๒}

5. เมื่อมีกฎหมายเปลี่ยนแปลงความผิดหรือเปลี่ยนแปลงโทษในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย อาจมีผลเป็นการเลิกชำระค่าปรับได้ เช่น มีการนิรโทษกรรม (มีคำวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นขัดรัฐธรรมนูญ) มีกฎหมายยกเลิกความผิด หรือยกเลิกโทษ หรือในกรณีมีการรอกการลงโทษปรับ ถ้ามีการแก้ไขกฎหมาย เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวก็เป็นอันเลิกบังคับชำระค่าปรับ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๒} สมพร พรหมพิตร, "โทษปรับ", หน้า 477 และวีระศักดิ์ เสรีเสวตรรัตน์, "ทางปฏิบัติของศาลที่พิจารณาสั่งรับอุทธรณ์ของผู้ต้องโทษปรับและการบังคับคดีโทษปรับ", ตุลพาท, ปีที่ 29, เล่ม 5, 2525, หน้า 22-23.